

VICTOR HUGO

RUY BLAS

(A királyasszony lovagja)

(1838)

Fordította: Forgách András

(2008)

SZEREPLŐK

RUY BLAS
DON SALLUSTE DE BAZAN
DON CÉSAR DE BAZAN
DON GURITAN
CAMPOREAL GRÓFJA
SANTA-CRUZ MÁRKI
DEL BASTO MÁRKI
ALBA GRÓFJA
DE PRIEGO MÁRKI
DON MANUEL ARIAS MONTAZGO
DON ANTONIO UBILLA COVADENGA
GUDIEL

Egy lakáj, egy tiszt, egy ajtónálló, egy rendőr, egy apród

NEUBURGI MÁRIA, *Spanyolország királynéja*
ALBUQUERQUE FŐHERCEGNŐ
CASILDA

Egy duenna

*Udvarhölgyek, urak, tanácsosok, apródok, duennák,
rendőrök, testőrök, ajtónállók*

ELSŐ FELVONÁS

„DON SALLUSTE”

ELSŐ JELENET

DON SALLUSTE DE BAZAN, GUDIEL; *pár pillanatra* RUY BLAS

DON SALLUSTE

Ruy Blas, csukd be az ajtót. Nyisd ki az ablakot.
Ruy Blas engedelmeskedik, majd Don Salluste intésére a színpad mélyén levő ajtón távozik; Don Salluste az ablakhoz lép
Még mind alszanak. – Nézd a kelő napot.
hirtelen Gudiel felé fordul
Mint egy villámcsapás! – A hatalmammak vége,
Gudiel! – Elzavarnak, megyek száműzetésbe! –
Egyetlen nap, és minden elveszett! – De még titok,
Hallod, ne terjeszd. – És egy szoknya az ok,
– Az én koromban hülyeség, elismerem!
Hogy ki? Egy udvarhölgy, senki, jelentéktelen!
Elcsábultam, ezt a pechet! Csak mert a hölgyike
A királynővel együtt Neuburgból jött ide,
És a kis szajha addig sírt, addig zokogott,
A gyermekét föl-le hurcolászva: hogy végül,
Rámparancsoltak, vegyem feleségül.
Hát nem! Erre száműznek. Száműznek! Engem!
Húsz évnyi munka, húsz teljes év van ebben,
Húsz év ambíció, napi huszonnégy óra;
S a királyi bíróság gyűlölt főbírója,
Akitől rémülnek, már csak a nevére;
A Bazan-ház feje, dísze, büszkesége;
Hitelem, hatalmam, amiről álmodoztam,
Minden, amit tettem, minden mit birtokoltam,
Rang, cím, pozíció, lám, semmi sem örök,
És mindenki csak énrajtam röhög!

GUDIEL

Még nem tudja senki, monseigneur.

DON SALLUSTE

De holnap!
Holnap már tudni fogják! – Ne tudja senki, hol vagy!
Én nem bukhatom el, nem, az lehetetlen,
Eltűnök innen a legnagyobb csendben.
vadul kigombolja a zubbonyát
Úgy begombolsz mindig, mint egy papot,
Az nem zavar, hogy majd megfulladok?!
leül
De majd kiások én, hogy senki se vegye észre,
Egy aknát, sötétet, a föld alá, jó mélyre!...
– Engem elzavarni! –
fölkel

GUDIEL

Ki tette ezt? Ki lenne ő?

DON SALLUSTE

A királynő, Gudiel. A királynő.
De megbosszulom! – Ki értene Gudiel, ha te nem!
Húsz évig voltál a tanítómesterem,
Szolgáltál és segítettél minden ügyemben,
Te pontosan tudod, hogy mi jár a fejemben,
Ismered gondolataim sötét irányát,
Mint jó építész gyakorlott pillantásod
Úgy méri föl a mély aknát, mit maga ásott.
Indulok. Finlas várába, Kasztiliába,
A birtokomra – s ki gyalom mit tegyek – a nők, hiába!
– Te intézd az utazást, mindjárt indulni kell,
Addig beszélek azzal a majommal, tudod, kivel.
Próba, szerencse. Segít vajon? Nem sejtetem.
De ma estig még van egy kis mozgásterem.
Megbosszulom, ne félj! Hogy hogyan? Még nem tudom;
De iszonyú lesz, azt garantálom! – Gyerünk,
Készíts el mindent az útra – Együtt megyünk.
Velem jössz. Most menj. De ki ne nyisd a szád!
Gudiel meghajol és távozik – Don Salluste felkiált
Ruy Blas! Hol vagy?

RUY BLAS

megjelenik a hátsó ajtóban

Parancsol excellenciád?

DON SALLUSTE

Mivel a mai naptól nem alszom ebben a házban,
A spalettát hajtsd be, a kulcsokat hagyd a zárban.

RUY BLAS

meghajol

Monseigneur, úgy teszek.

DON SALLUSTE

S most jól figyelj.

Amint a hajnali mise véget ér,
Királynőnk e folyosón lakosztályába tér.
Két óra múlva. Te is itt leszel.

RUY BLAS

Monseigneur,

Itt leszek.

DON SALLUSTE

az ablaknál

Látod az illetőt, kit feltartóztat egy ór?
Az udvaron, kezében papír, s az továbbengedi.
Te menj oda hozzá és némán mutasd neki
A hátsó lépcsőt.

Ruy Blas engedelmeskedik. Don Salluste folytatja, a jobboldali kisajtóra mutatva.

– De még mielőtt elbocsátalak,
A másik szobában, hol az örök alszanak,
Ellenőrizd, hogy a három szolgálatos
Fölébredt-e már.

RUY BLAS

az ajtóhoz megy, benyit és visszajön
Alszanak, uram.

DON SALLUSTE

Légy óvatos.

Szükségem lesz rád, most menj ki,
És kérlek vigyázz, hogy ne zavarjon senki
E félórában, mit itt bent vele töltök.

Belép Don César de Bazan. Horpadt kalapban, rongyos köpenyben, amely látni engedi hurkás harisnyáját, ütött-kopott cipőjét. Párbajtört visel. Amikor belép, és Ruy Blas-val egymásra néznek, mindketten meglepett mozdulatot tesznek.

DON SALLUSTE

figyeli őket, félre

Hogy bámulják egymást! Talán ismerősök?

Ruy Blas kimegy.

MÁSODIK JELENET

DON SALLUSTE, DON CÉSAR

DON SALLUSTE

Hát itt vagy, te csibész!

DON CÉSAR

Itt, kedves rokon.

DON SALLUSTE

Jó látni téged, vén csavargó, nem titkolom!

DON CÉSAR

meghajol

Meg vagyok hatva...

DON SALLUSTE

Tény, a híred megelőzött téged.

DON CÉSAR

udvariasan

És? érdekes volt?

DON SALLUSTE

Hát van egy-két felemelő részlet.

Kirabolták egy éjjel Don Charles de Mirát.
Leszedték mellvértjét, s drága kardját, mit kiránt
Húsvéti őrjáraton, de mivel Szent Jakab lovagja,
A köpenyét mégis rajta hagyta a banda.

DON CÉSAR

Jézusom, de mért?

DON SALLUSTE

Mert rá volt hímezve a rend keresztje.

Nos, drága barátom, mit mondasz te erre?

DON CÉSAR

Ah, azt mondom, ezer ördög és pokol,
Azért ez egy szörnyű évezred valahol!
Mi lesz belőlünk, istenem, ha már a tolvajok
Is lekenyereznek egy Szentet, egy Jakabot?

DON SALLUSTE

Benne voltál!

DON CÉSAR

Hát benne – mit mondjak, tény és való.

De nem voltam más, csupán tanácsadó,
Ujjal se nyúltam hozzá.

Egy rakás hitelező maradt, ki nyomomban csahol.
Így hát megszöktem, a nevemtől is szabadulni kell.
Jelenleg nem vagyok, csak jóbarát s vidám kebel,
Zafári, kit rajtad kívül nem ismer senki sem.
De tőled se kapok egy fityinget, kedvesem;
Nem számít. Esténként, ha lehajtom fejem,
Kint Tevé gróf palotája előtt alszom a köveken,
– Kilenc éve, de minden éjjel ugyanott –
A kék ég fejem fölött, és a csillagok.
Ez a boldogság. Remekül megy sorom úgy általában!
S a világ úgy hiszi, meghaltam Nyugat-Indiában.
Szökőkút friss vizét iszom – ez az eledelem,
És járkálok büszkén, mint egy fejedelem.
A palotám, ahol pénzemet szerteszórtam,
A pápai nunciusra szállt – s ez így jól van.
Ha véletlenül néha arra tévedek,
A kőműveseknek adok tippeket
Kik a kapu fölé részeg Bacchust faragnak ott –
Mondd, nincs elsejéig mégis egy húszasod?

DON SALLUSTE

Figyelj ide...

DON CÉSAR

keresztbefonja karját

Most akkor te jössz, halljuk, tessék.

DON SALLUSTE

Azért hivattalak, mert segíteni szeretnék.
Gyermektelen vagyok, gazdag, és idősebb nálad,
Fáj látni, hogy átadod magad a pusztulásnak;
Hadd segítsek. Nagy a szád, de boldog az nem vagy.
Én végére járok összes tartozásaidnak,
A palotáid visszakapod haladéktalanul,
S az udvarban tündökölsz, mint szerelmes nagyúr.
Zafári tűnjön el, Césár szülessen megint,
Pénztárcám használd legjobb belátásod szerint,
Nyúlj bele bátran, ne törődj semmivel,
Az embernek a családját támogatni kell,
Césár, jó rokonhoz a könyörület illik.

Míg don Salluste beszél, don Césár arcán egyre nagyobb döbbenet látszik, egyre vidámabb és magabiztosabb lesz; végül nem tudja magába fojtani.

DON CÉSAR

Tényleg ördögien okos voltál te mindig,
Meg kell mondanom, nagyon jól adod.
– Folytasd.

DON SALLUSTE

És csak egyetlen feltételt szabok.
– Mindjárt megtudod. Ez csak az előkészület.
Vedd el az erszényt.

DON CÉSAR

az erszény súlyát próbálgatja, amelyik tele van arannyal
Ez gyönyörű. Őrület!

DON SALLUSTE

Azonkívül kapsz ötszáz aranydukátot...

DON CÉSAR *elámulva* Márki!

DON SALLUSTE *folytatja*
Mától fogva.

DON CÉSAR Mit tegyek, nyögd már ki!
Parancsolj, teljesítem. Vivőördögként
Kardom tiéd. Rabszolgád leszek önként,
Dalolva. Ha úgy kívánod, csak szabd meg az árát,
Kihívom párbajra a pokol kapitányát.

DON SALLUSTE Nem fogadhatom el, s erre van jó okom,
A kardodat.

DON CÉSAR Igen? Ez az egyetlen birtokom.

DON SALLUSTE *közelebb lép hozzá és lehalkítja a hangját*
Ismersz – ezúttal ez szerencsés körülmény –
Minden koldust Madridban.

DON CÉSAR Megtisztelsz. Ez tény.

DON SALLUSTE Nyomodban jár mindig az egész banda;
Ott lennének, ha egy lázadás kirobbanna,
Tudom. Kapóra jönne, gondoljuk csak át.

DON CÉSAR Így igaz! Látom már az egész operát.
A zseniális szerep nekem benne mi volna?
Legyek hősköltemény, legyen szimfónia?
Parancsolj! Mit csak a bohócösztön belőlem kihoz!

DON SALLUSTE *komolyan*
Most don Césárhoz beszélek, nem Zafárihoz.
egyre jobban lehalkítva a hangját
Figyelj. Kell valaki, ki rejtett célomat,
Szolgálni tudja, ám a háttérben marad,
És egy komoly ügyben segítő kezet ad.
Nem gonoszságból, de eljön a pillanat,
Amikor többé nem törődsz a szégyennel,
Feltúröd ruhaujjad, és teszed, mit tenned kell.
Gazdag leszel, csak segíts nekem titokban,
Mint ahogy éjszaka, egy madarász a csalitban,
Elrejtteni fényes tükör mögé a lépet,
Ami csapdába ejt pacsirtát vagy ifjú fehérnépet.
Így kell most – tervem iszonyú jó, mi más,
S tudom, e tekintetben nem vagy túl finnyás –
Értem bosszút állni!

DON CÉSAR Bosszút?

DON SALLUSTE Igen.

DON CÉSAR Kin?

DON SALLUSTE Egy asszonyon.

DON CÉSAR

összeszedi magát és büszkén néz Don Salluste-re
Ne is folytasd. Állj! Elég! – Nos, kedves rokon,
Amit most érzek, azt rögtön ki is mondom.
Aki ennyire aljas és mocskos módon,
Bár joga van hozzá, hogy kardot viseljen,
Nemes létére bosszút forral egy asszony ellen,
Nem a nagyurat, hanem a kis rendőrspiclit adja,
– Ez – legyen bár Kasztília leggrandabb grandja,
Kövesse bár harsona, lépjen bár kürtzenére,
Legyen bár százezer plecsnival kipitykézve,
Legyen bár gróf, herceg, vagy hősi ivadék –
A szememben csak egy takony, egy utolsó rongy, szemét,
Aki mérhetetlen aljassága díjaként
Megérdemli, hogy nyilvánosan felnégyeljék.

DON SALLUSTE

César!...

DON CÉSAR

Egy szót se többet, a gyomrom émelyeg.
a pénztárcát don Salluste lábai elé dobja
Tartsd meg a titkodat, és tartsd meg a pénzedet.
Én megértem, ha valaki lop, gyilkol, rabol,
Sötét éjen jól őrzött kastélyba hatol,
Száz briganti, kezében kisbalta, csatabárd;
Kinyírnak foglárt és őrt, osztják a halált,
Üvöltve szúrnak-vágnak, bizony brutálisak,
Szemet szemért, fogat fogért! De szemtől szembe csak!
De hátulról, sandán, hát férfi az ilyen?
Egy nőt romlásba dönteni, ravaszul, ügyesen?
Kipuhatolva, gyöngéjével visszaélve,
Látva, nem ügyel a rá leső veszélyre,
A kis madárkát ocsmányul csalni lépre?
Hát inkább, minthogy lesüllyedjek idáig,
Hogy így kapaszkodjak föl rangig, gazdagságig,
– Én mondom, és Isten látja lelkemet –
Efféle becstelenséget én el nem követek,
Inkább legyen nyomorult, megbélyegzett gályarab,
Marcangoljanak szét kutyák a pellengér alatt.

DON SALLUSTE

Öcsém...

DON CÉSAR

Az adományaidat tartsd meg magadnak,
Magamat hadd tudjam tovább is szabadnak,
Szökőkút vizén éljek, járjam a tág mezőket,
A városban adjon tolvaj téli öltözéket,
Míg végleg elfelejtem jólétem s vagyonom,
Fejem hús árnyékban, lábam tűző napon!
A te nagy kapujú palotáid előtt, uram,
Hadd aludjam minden délben gondtalan.
Ég veled. Isten tudja kettőnk közül ki a tűz, ki a füst.
Élj a hozzád hasonlókkal, Don Salluste,
Itt hagylak, maradok inkább haramiákkal,
Inkább farkasok közt élek, mint viperákkal.

DON SALLUSTE Egy pillanat...

DON CÉSAR Kérlek zárjuk le a témát mostan,
Ha le akarsz csukatni, tedd azt, csak gyorsan.

DON SALLUSTE Ennél elvetemültebbnek hittelek.
A próbát nagyon jól megálltad, és ez remek;
Meg vagyok elégedve. Add a kezed.

DON CÉSAR Hogyan?

DON SALLUSTE A helyzet az, hogy megréftalak.
Amit itt elmondtam, nem volt, csak egy próba.
Semmi több.

DON CÉSAR Ébren vagyok és álmodom róla.
A nő, a bosszú, az összeesküvés...

DON SALLUSTE Becsapás!
Képzeldés! Délibáb! Kiméra!

DON CÉSAR Az más!
S hogy kifizeted az adósságaim! Csak vízió?
És az ötszáz dukát? Az is csak csízió?

DON SALLUSTE Azt mindjárt hozom.
a hátsó ajtóhoz megy, jelt ad Ruy Blas-nak, hogy lépjen be

DON CÉSAR *a színpad elején, félre, közben szemmel tartja Don Salluste-ot*
Hm! Az arca gonoszsága bánt.
Míg szája bőszen igen-t mond, a tekintete talán-t.

DON SALLUSTE *Ruy Blas-nak*
Ruy Blas, te maradj.
don Césárnak
Még visszajövök.
kimegy a jobboldali ajtón. Amint kilép, don Césár és Ruy Blas élénken egymás felé indulnak.

HARMADIK JELENET

DON CÉSAR, RUY BLAS

DON CÉSAR Az istenit,
Nem hiszek a szememnek. Ruy Blas!

RUY BLAS Te itt?
Zafári! Mit keresel a palotában?

DON CÉSAR Már röppenek.
Madár vagyok, szeretem a tág s szabad teret.
De te? Libériában? Ez az álruhád neked?

RUY BLAS *keserűen*
Az akkor van rajtam, ha mást viselek.

DON CÉSAR Mít mondsz?

RUY BLAS

Add ide a kezed, hadd szorítsam,
Mint a régi, vidám, legboldogabb nyomorban,
Nem volt fedél a fejem fölött, s éheztem keményen,
Éjjel majd megfagytam, de szabadon éltem!
– Ismertél, még ember voltam, most már más vagyok.
Te meg én, a nép egyszerű fiai – s micsoda hajnalok! –
Úgy hasonlítottunk, testvérnek néztek minket;
S ha fölkelt a nap, már kezdtük énekünket,
Esténként házigazdánk, az Isten nézett ránk szépen,
Aludtunk egymás oldalán a csillagfényben.
Osztoztunk mindenben. De jött a szomorú óra,
Mikor elváltak útjaink, azt hittem, utolsóra.
S most itt vagy: semmit sem változtál a négy év alatt,
Vidám gyerek maradtál, szabad bohém alak,
Zafári, ki szegényen is dúsgazdagnak látszik,
Kinek semmije nincs, kinek semmi sem hiányzik!
De én, micsoda változás! Hogy mondjam, testvér?
Vidámabbat is mesélhetnék ennél.
Mint szegény árvát, kollégiumba tettek,
Hol tudománnyal és hiúsággal etettek.
Nem mondom, kegy volt ez, de kegyetlen,
Szorgos munkás helyett álmodozó lettem.
Tudod, hisz ismersz. Mint aki lázas beteg,
Szünet nélkül ontottam az örült verseket,
Vitatkoztam veled, ha rádjött a nevetethnék,
S közben fogalmam sem volt, hogy mit szeretnék.
Dolgozni? Minek? Ismeretlen cél felé meneteltem,
Szabad a pálya, előttem nem volt lehetetlen!
Mit reméltem a sorstól! – Én olyan vagyok,
Lustán, merengve eltöltök hány napot,
Egy kápráztatóan gazdag palota előtt,
S csak nézem, hogy jön-megy, a sok hercegnőt. –
Egy nap az éhségtől már majdnem felfordultam,
Onnan szereztem kenyeret, testvér, honnan tudtam:
Semmittevő lettem, elaljasultam, vége, kész.
Húsz évesen azt hittem, nálam nincs nagyobb lángész,
S míg az országút porában tévelygett mezítlábam,
Az emberi sors nagy kérdéseim meditáltam;
Ezernyi ötletem volt – tervek helyett a bizonyosság,
Hogy én tudom, mitől beteg szegény Spanyolország;
Azt hittem, én tökkelütött, hogy kellek a világnak –
S az eredmény, tessék: – fölcsaptam lakájnak!

DON CÉSAR

Igen, tudom, az éhség kapuja igen alacsony:
S ha egyszer kénytelen vagy átmenni azon,
A legmagasabb lesz, ki a legmélyebbre görnyed.
De sorsban apály és dagály mindig visszatérnek.
Reménykedj.

RUY BLAS

fejét rázva

Finlas márkija a gazdám neve.

DON CÉSAR Ismerem. – És ebben a palotában laksz vele?

RUY BLAS Nem, nem léptem át küszöbét eddig még,
A mai napig, eddig a pillanatig.

DON CÉSAR Tessék?
A gazdád viszont hivatalból itt lakik.

RUY BLAS Mivel bármikor az udvarba rendelhetik.
Különben van egy lakása, arról nem tud senki,
Hová fényes nappal még soha nem láttam jönni.
Száz lépésre innen. Egy diszkrét házikó.
Abban lakom, testvér. Titkos bejáratához
Csak neki van kulcsa, és azon át hoz
Néha éjjel egész csapat álarcost a házba.
Hangos szó sosem vegyül a suttogásba.
Nem tudja senki, mi folyik zárt ajtók mögött.
Ott élek két néma néger szolga között.
A nevem se tudják. Nekik én parancsolok.

DON CÉSAR Ott fogadja a királyi nyomozóhatóság
Főnöke kémeit, irányítja száz titkos akcióját.
Sötét alak, az összes szál nála fut össze.

RUY BLAS Tegnap így szólt: – Holnap a palotámba jössz be
Hajnal előtt. Az aranyozott kapurácson át. –
És itt meg rám adta ezt a lakájruhát,
Amiben most látsz, e gyűlölt öltözék
A mai napig nem volt rajtam soha még.

DON CÉSAR *megszorítja Ruy Blas kezét*
Reménykedj!

RUY BLAS Miben? A helyzet sokkal rosszabb.
Mert ez a ruha megalázhat, bemocskolhat,
Az öröm oda, a büszkeség, de ez mind semmi.
Rabszolga vagyok, egy rongy, itt nincs mit tenni!
– Nem érzem libériám miatt, testvér, a szégyent,
Mert a mellemben lángnyelvű szörny mar és éget,
És tüzes karmával szívemet darabokra tépi.
Ijeszt a külsőm? Nem akarsz belülré nézni?

DON CÉSAR Mit jelentsen ez?

RUY BLAS Találj ki, képzelj, feltételezz.
Kutass elmédben. Valami olyat keress,
Ami különös, örült, borzalmas, szokatlan.
S a könyörtelen vak végzet működjön abban!
Főzz pokoli mérget, vagy áss szakadékot, mélyet,
Mely a tébolynál süketebb, bünnél sötétebb,
És még el se jutottál titkom közelébe.
– Sejtet már? – Kinek juthat ilyesmi eszébe?
Tekints az örvénybe, melytől mindenki visszaretten!
S engem leránt! – Én a királynőbe szerettem!

DON CÉSAR Egek!

RUY BLAS

Fölötte földgömbbel ékes baldachin,
Belül Aranjuez és Escorial falain,
– A palotában, testvérem, él valaki,
Kinek nevét a világ rettegve mondja ki;
Aki előtt – mint Isten előtt – egyenlő minden ember;
Ki megremegtet, ki előtt térdepelned kell;
S nagy kegy, ha fedett fővel járulhatsz eléje;
Kinek *kettőnk* fejét levágják *egy* jelére;
Ki megvalósíthatja bármely örült ötletét,
Aki távol szikrázó csúcson éli életét,
Félelmetes és súlyos fenségébe zárva,
És közben ránehezedik a fél világra.
És én! – a lakáj – érted? – pusztulnék már ma!
És én – én féltékeny vagyok a királyra!

DON CÉSAR

Féltékeny!

RUY BLAS

A királyra! Most mondod, vagy kérded?
Mivel szerelmes vagyok a feleségébe, kérlek.

DON CÉSAR

Te szerencsétlen!

RUY BLAS

Figyelj. Minden nap meglesem.
És mint egy komplett örült, úgy viselkedem!
Szegény nő élete szörnyű unalom!
Hidd el, minden éjjel erről álmodom. –
Hazugságok, gyűlölet és intrikák,
Szövik az életét az udvarban át meg át,
S a király egész nap kint ül vadászlesen!
Barom! – Idióta! Megvénült harminc évesen!
Nem is férfi! – Alkalmatlan az uralkodásra!
– A családban marad! – A nyamvadt apja mása,
Akinek túl nehéz volt egy egyszerű akta.
– És ő, ez szépséges fiatal nő kezét adta
Károlynak, a másodiknak! Akit a szívem átkoz!
– És minden este eljár a karmelitákhoz,
Tudtad? Végigmegy, föl az Ortaleza utcán.
Nem tudom, mi jöhet a téboly után,
Amit most érzek. Ítéld magad! Tudom, hogy szeret
Egy kék virágot, egy németet... – Mérföldeket megyek
Caramanchelig mindennap, hogy megszerezze,
De már eddig a fél világot tűvé tettem,
S csak ott van. Csokrot kötök a legszebbekből...
– Most ízelítőt kaphatsz az örületemből! –
Majd éjfélkor a királyi parkba besurranok,
És kedvenc padján egy csokrot ott hagyok.
De tegnap a virágok közé – elhiszed?
Essen meg testvér, végre rajtam a szíved! –
Mertem tenni egy szerelmeslevelet!
Hogy eljuss a padhoz az éj leple alatt,
Előbb meg kell másznod egy magas kőfalat,
Fent hegyes vasak sűrű bozótja fogad,
Egy szép napon felnyársal, s otthagysz fogad.

Kezébe jut egyáltalán virágom, levelem?
Láthatod, elmebajosként viselkedem.

DON CÉSAR Így lerohanni, figyelj, ez veszélyes és dőre,
A szintén szerelmes Onáte gróf az őre,
Mint udvarmester, és mint *udvarlója* egyben.
A kertben egy német zsoldos, kinek szeme se rebben,
Mielőtt elhervadna a csokrod, megteszi,
Hogy a szuronyával szívedhez szögezi. –
Micsoda ötlet! Egy királynőt! Te szegény!
Mi a franc jött rád?

RUY BLAS Honnan tudhatnám éppen én!
– Eladnám, szívesen, lelkem az ördögnek
Ha olyan lennék, mint kik ott lent ödögnek,
Nagyképű úrfiak, szép tolldíszes kalapban,
Most léptek be, ebben a pillanatban!
Boldogan elkárhoznék, a bilincseim letépve,
Csak mint ők, juthatnék a királynő közelébe,
De nem ilyen megalázó öltözékben!
Csak így odalépni elénk, elébe!
Libériás inas! Lakáj! Az ő lakája! Nem!
Könyörülj rajtam istenem!
közeledik don Césárhoz

Emlékezem.
Nem kérde, mért szerettem így bele,
S mióta?... – Egy szép napon... – De mire jó ez, mire?
Pedig annak idején ez volt a mániád!
Ezer kérdéssel gyötörted az emberfiát.
Mióta? Hogy? Mikor? Miért? Forr a vérem!
Őrülden szeretem! Őt szeretem és pont, fivérem!

DON CÉSAR Ne haragudj.

RUY BLAS *kimerülten és sápadtan roskad a karosszékre*
Nem. Szenvedek. – Bocsáss meg, ha tudsz.
És kérlek, hagyj magamra. Előlem jobb, ha futsz.
Ki lát bele szegény bolond ijedt szívébe,
Kinek királyi szenvedélyt rejt szolgálóöltözéke!

DON CÉSAR *Ruy vállára teszi kezét*
Tőled futni? – Én, akit nem kínoz meg a szerelem,
Süket csengő vagyok, nincs, mi megzengessen,
Rossz koldus, ki itt-ott szerelmet kéreget,
Kinek a sors pár lyukas fillért néha odavet,
Kinek szíve halott, ki mindent feladott,
S mint szakadt plakát hirdet egy régi darabot,
Lásd, a szerelemért, ami szemedben ott ragyog,
Nem csak sajnállak, de irigyed is vagyok!
– Ruy Blas!

DON SALLUSTE *háttérben, félre, továbbra is szemmel tartva őket*
Szinte két egyforma tekintet, egyforma figura.

DON CÉSAR *Ruy Blas-nak*
Agyő.

RUY BLAS *Add kezed!*
kezet szorítanak. Don César úgy megy ki, hogy nem látja
don Salluste-ot, aki a háttérben marad

NEGYEDIK JELENET

RUY BLAS, DON SALLUSTE

DON SALLUSTE *Ruy Blas!*

RUY BLAS *megpördül a sarkán*
Uram?

DON SALLUSTE *Ma reggel,*
Mikor jöttél, nem vagyok tisztában ezzel,
Világos volt már?

RUY BLAS *Még nem, excellenciás uram.*
A portásnak parancsodat csendben fölmutattam,
És bejöttem.

DON SALLUSTE *Volt rajtad köpeny vagy kabát?*

RUY BLAS *Igen, uram.*

DON SALLUSTE *Tehát míg nem érted el a palotát,*
A libériádban nem látott senki téged?

RUY BLAS *Madridban senki.*

DON SALLUSTE *az ajtóra mutat, amint Don César távozott*
Remek. Azt az ajtót, kérlek
Zárd be. Vesd le a ruhád.
Ruy Blas ledobja a libériáját és egy karosszékre dobja
Nekem úgy tűnik,
Szép kézírásod van. – Írj valamit egy papírra itt.
mutatja Ruy Blas-nak, hogy üljön az asztalhoz, ahol a tollak
és íróeszközök vannak. Ruy Blas engedelmeskedik.
Úgyhogy a mai napon a titkárom leszel.
Előtted nem hallgathatok semmit sem el.
Egy szerelmeslevél legyen az első –
Szívem királynője a címzett, egy delnő,
Mert az én szívem donna Praxedisért tombol,
Egy démon ő, ki szállt a paradicsomból.
– Diktálom: „Engem itt szörnyű veszély fenyeget.
Csak királynőm menthet ki a viharból engemet,
Ha eljön hozzám a házamba ma este,
Ha nem, végem. Nekem, ki lába elé helyezte

Szívét és életét, a láb elé, mit csókjaim borítanak.”
nevetve félbeszakítja magát
Szörnyű veszély! Egy fordulat, amire ráharap,
És eljön. Hallgasd csak meg a szakértőket:
A nők imádják megmenteni, ki elbuktatja őket.
– Tedd hozzá: – „A fasor végén a titkos bejáraton,
Éjjel, mikor nem ismerhet föl senki, angyalom,
Bizalmas emberem nyit ajtót.” – Úgy van,
Tökély. – Ó, még írd alá.

RUY BLAS

A nevedet, uram?

DON SALLUSTE

Nem. Azt írd: César. Már sok gáláns kaland kibírta.

RUY BLAS

miután engedelmeskedett

S nem tűnik fel a hölgynek, hogy másvalaki írta?

DON SALLUSTE

Ugyan, a pecsét elég. Gyakran így írom.
Ruy Blas téged itthagylak, de én elutazom.
Terveim vannak veled, a jőtevőd vagyok.
A helyzeted megváltozik, ha te is akarod,
Csak az kell, hogy mindenben pontosan kiszolgálj.
Eddig diszkrét, hú, megbízható szolga voltál...

RUY BLAS

meghajol

Uram!

DON SALLUSTE

Neked nagyobb és szebb jövőt szánok ám.

RUY BLAS

mutatja az éppen megírt levelet

A címzés mi legyen?

DON SALLUSTE

Azt bízd csak rám.

jelentős arckifejezéssel közeledik Ruy Blas-hoz
Hogy boldog légy.

csend. Jelzi Ruy Blas-nak, hogy üljön le az asztalhoz

Írd: – „Én, alulírott, Ruy Blas,

Ki lakáj vagyok, a gazdám monseigneur Finlas,
Minden ügyben, legyen nyilvános vagy titkos,
Úgy járok el, mint illik egy hú alkalmazottnak.”

Ruy Blas engedelmeskedik

– Írd alá. Dátum. Helyes. Ideadhatod.

tárcájába teszi a levelet és a Ruy Blas által imént írt papírt

Az előbb egy kardot hoztak. Nézd csak, ott!

A karszékben.

a karszékre mutat, amelyre a kardot és kalapot helyezte.

Odamegy és fölveszi a kardot

Nahát, ilyen finom selyemövet!

A festés és hímzés mindenben új ízlést követ.

megcsodálatja vele a szövet hajlékonyságát

Tapintsd meg. – Mit mondsz erre a virágra?

A markolatot a híres Gil cizellálta,

És a gombjába, hadd örüljenek a kisasszonyok,

Belerejtett a mester egy kis cukorkásdobozt.

Ruy Blas nyakába akasztja az övet, rajta a karddal

SANTA-CRUZ

halkan don Salluste-nak, Ruy Blas-ra mutatva
Ilyen kedveset hol lát?

Ruy Blas-nak
El vagyok bővölve!

DON SALLUSTE

halkan, a márkinak, félrevonva
Én kifizetem az adósságait.
Te pedig beajánlhatnád valahova itt.
Ha megüresedik az udvarban egy állás,
A királynál – a királynénál... –

SANTA-CRUZ

A feladat hálás!
Elragadó ifjú! – Töröm a fejem. – Végül is családtag.

DON SALLUSTE

Fontos tagja vagy a kasztíliai tanácsnak.
Én jótállok érte.
otthagyja Santa-Cruz márkit és a többi urakhoz megy,
akiknek bemutatja Ruy Blas-t. Köztük a ragyogóan kiöltözött
Alba grófja. Don Salluste most neki mutatja be Ruy Blas-t
Egyik kuzinom, César,
Garofa grófja, ha tudod, hol van Velalcazar.
az urak üdvözléseket váltanak a rémült és tanácstalan
Ruy Blas-val. Don Salluste Ribagorza grófjához fordul
Nem nézted tegnap este az Atalantét?
Lindamire úgy táncolt, nem szégyellte a testét.
extázisba esik Alba gróf mellényétől
Pazar darab, kedves Alba.

ALBA GRÓFJA

Volt ennél pazarabb.
Rózsaszín szaténból, rajta arany szalag.
Matabolos lopta tőlem el.

AJTÓNÁLLÓ

háttul
A királyné érkezik.
Álljanak rang szerint, uraim.

Szétnyílnak az üvegezett folyosó óriási függönyei. A nagyurak az ajtó közelében sorakoznak fel. A testőrök sorfalat állnak. Ruy Blas zihálva, magánkívül előrejön, mint aki menekülne. Don Salluste követi.

DON SALLUSTE

halkan, Ruy Blas-nak
Mi ez itt?
Hogy sorsod megtalál, szellemed elhagyott?
Ébredj, Ruy Blas. Ma elhagyom Madridot.
A kis házat, a híd mellett, az otthonodat,
– Nem tartok meg semmit, csak titkos kulcsomat –
Ruy Blas, neked adom, és a két néma szolgát.
S új utasításokat küldök nemsokára. Most hát
Tedd, amit mondok, s én téged nagygyá teszek.
Csak bátran, előre. Használd ki ezt a percet.
Az udvar olyan ország, hol nem lát senki tisztán.
Mehetsz bekötött szemmel. A nézést azt bízd rám!

Újabb testőrök jelennek meg a színpad mélyén.

AJTÓNÁLLÓ *fennhangon*
A királyné!

RUY BLAS *félre*

Jézusom!

A csodálatos öltözéket viselő királyné, udvarhölgyektől és apródoktól körülvéve négy fedetlen fejű nemesember által hordozott skarlátpiros bársony baldachin alatt tűnik fel. Ruy Blas rémülten bámulja, szemével issza be a káprázatos látomást. Az összes spanyol grand – del Basto márki, Alba grófja is – visszateszik a fejükre a kalapjaikat. Don Salluste gyorsan a karszékhez megy, fölveszi a kalapot és odaviszi Ruy Blas-nak.

DON SALLUSTE *Ruy Blas-hoz, miközben fejére teszi a kalapot*

Mi ez a szédület?

Tedd csak fel, don Césár. Mint spanyol grand, megillet.

RUY BLAS *elveszette, halk hangon don Salluste-nak*

És mit parancsol most uram mindenek előtt?

DON SALLUSTE *a királynőre mutat, aki lassan végigvonul a folyosón*

Hogy csábítsd el ezt a nőt, és legyen a szeretőd.

MÁSODIK FELVONÁS

„SPANYOLORSZÁG KIRÁLYNÉJA”

ELSŐ JELENET

A KIRÁLYNÉ, ALBUQUERQUE HERCEGNŐ, DON GURITAN,
CASILDA, UDVARHÖLGYEK

KIRÁLYNÉ Hisz elutazott! De ez mégsem jelent vigaszt.
Finlas márki, tudd meg, azóta is nyomaszt.
Az az ember gyűlöl engem.

CASILDA Ezzel szemben,
Számúzték a kérésedre, nem?

KIRÁLYNÉ Gyűlöl engem.

CASILDA Felség...

KIRÁLYNÉ Igaz! Casilda, fura, ha meggondolom,
Hogy ez a márki nekem a rossz angyalom.
Nemrég, csak egy nappal az utazás előtt,
Ahogy mindig máskor, a kézcsókra bejött.
Az összes grand felvonult a trónhoz sorban.
Nyújtottam a kezem, szomorúan, nyugodtan,
Szemem a félig sötét szalonban kalandozott,
A szemközti nagy falon egy csataképen ott,
S ahogy az asztalra téved a pillantásom egyszer,
Látom, hogy jön felém ez a rettenetes ember!
Amikor megláttam, a szemem csak őt látta.
Lassan lépkedett, a tör nyelén babrálva,
Melynek pengéje a szemembe villant,
Elpirulok, ahogy izzóan rámpillant.
Hirtelen meghajolt, hajlékony földöncsúszó...
S mintha megmarta volna kezemet egy kígyó!

CASILDA A dolgát tette – mi is ezt tesszük, vagy nem?

KIRÁLYNÉ Az ő ajka más volt, mint másoké, igen.
Én akkor láttam utoljára. A fejemből őt
Mégsem tudom kiverni. Sok gondom között
Azt gondolom: – Ezt megszállták a gonosz démonok,
Mert az ő szemében én csak egy nő vagyok. –
Álmaimban, éjjel, elém lép hirtelen,
S a pokoli szörny megcsókolja kezem;
Parázs szeméből sugárzó gyűlölet erjed;
S a méreg testemben fokról-fokra terjed,
Míg végül elhatol megdermedt szívemig,
S borzongva fogadom jéghideg csókjait.
Ehhez mit szólsz?

CASILDA Fantomok, asszonyom!

KIRÁLYNÉ Igaz, ennél sokkal súlyosabb gond terhe nyom.
félre
Ami kínoz, előlük el kell rejtenem.
Casildának
A koldusok, mondd, itt vannak még, szívem?

CASILDA *az ablakhoz megy*
Igen, asszonyom. Még lent állnak a téren.

KIRÁLYNÉ Dobd le ezt az erszényt.

CASILDA *fogja az erszényt és kidobja az ablakon*
Asszonyom, kérem,
Mondd, te, aki ilyen nagylelkű és jó vagy,
don Guritanra mutat, aki a szoba mélyén állva néma
imádattal bámul a királynőre
Nem vetnél oda valamit szegény Onate grófnak?
Csak egy szót! – Vén szerelmes! Állig páncélban, nézzed.
A szíve annál lágyabb, minél keményebb a kéreg!

KIRÁLYNÉ Unalmas alak!

CASILDA Tudom. – Szólj hozzá, kezd el!

KIRÁLYNÉ *don Guritan felé fordul*
Jó reggelt, gróf.

Don Guritan háromszor bókolva közeledik, majd nagy sóhajjal csókolja meg a királyné kezét, aki közönyös és szórakozott arccal tűri. Aztán don Guritan visszatér a helyére, a főudvarmester nő mellé.

DON GURITAN *miközben visszahátrál, halkán, Casildához*
Milyen bájos a királynő ma reggel!

CASILDA *nézi, ahogy don Guritan távolodik*
Szegény öreg gólya! Szomjasan víz partjára állni,
Egész nap várni, sehova föl se szállni,
Talán egy jó reggelt, jó estét, ha kaphat,
S már boldogan rágja, bármily száraz az abrak.

KIRÁLYNÉ *szomorú mosollyal*
Hallgass!

CASILDA Már attól boldog, hogyha nézhet téged!
Királynőt látni: – csúcsa a gyönyörűségnek!
extázisba esik, amikor egy asztalkán meglát egy dobozt
Milyen isteni kis doboz!

KIRÁLYNÉ Itt van a kulcsa nálam.

CASILDA Illatos aloéfa!

KIRÁLYNÉ *odaadja neki a kulcsot*
Rajta, nyisd ki bátran.
Nézd ezeket a gyönyörű relikviákat;
Meglépem velük Neuburgban az apámat;
Örülni fog!

*egy pillanatra elréved, aztán kiszakítja magát az álmodozásból.
Félre*

Jobb ha semmire sem gondolok!
Mert egy foglalkoztat, egyetlenegy dolog.
– Meg kell szabadulni ettől a mániámtól.
Casildának
Menj, hozz ki egy könyvet a szobámból...
– Úgy látszik, már bolond vagyok valahol!
Itt nincs egy német könyv se! Mindegyik spanyol!
A király vadászik. Mindig távol. Úgy unatkozom!
Fél év telt el, és ha volt vele tizenkét napom.

CASILDA

Így jár az, akit király vesz el feleségül!
*a királynő visszahull álmodozásaiba, aztán újra,
mintegy erőszakosan kiszakítja magát belőle*

KIRÁLYNÉ

Sétálni megyek!

Erre a parancsolóan kiejtett szóra Albuquerque hercegnő, aki egészen mostanáig mozdulatlanul ült a székén, fölemeli a fejét, aztán feláll és mélyen bókol a királyné előtt.

ALBUQUERQUE HERCEGNŐ

Ha a királyné sétálni készül,
Minden ajtót ki kell tární – ez a szabály ősi –
Egy spanyol grandnak, aki a kulcsot őrzi.
De jelenleg nincs ilyen a palotában.

KIRÁLYNÉ

Hogy meghaljak? Talán börtön a házam?
Hercegnő!

FŐHERCEGNŐ

újra bókol
A főudvarmesternő vagyok,
visszaül
Teljesítem kötelességemet.

KIRÁLYNÉ

két kezével szorítja a fejét, kétségbeesve, félre
Álmodozni hagyott!
De nem!
fennhangon

Gyorsan! Egy kártyaparti! Hölgyeim, ide!
Egy asztalt! Játsszunk!

FŐHERCEGNŐ

az udvarhölgyeknek
Vissza a helyükre.
fölemelkedik a helyéről és bókol a királynő előtt
Nem kártyázhat felség szemben az ős szabállyal,
Csak király rokonával, vagy magával a királlyal.

KIRÁLYNÉ

felháborodva
Akkor jöjjön valamelyik rokon.

CASILDA

félre, a hercegnőre

Vén satrafa!

FŐHERCEGNŐ

keresztet vet
Jelenleg uralkodónknak nincsen rokona.
Az anyakirálynő halott. Királyunk magára maradt.

KIRÁLYNÉ Harapnék valamit!

CASILDA Kitűnő gondolat!

KIRÁLYNÉ Casilda, egyél velem.

CASILDA *félre, a főudvarmesternőt nézve*
Ez nem létezik!

FŐHERCEGNŐ *bókol*
Ha távol a király, a királyné egyedül étkezik.
újra leül

KIRÁLYNÉ *türelmét veszíti*
Fogalmam sincs, mihez kezdjek – itt vagyok,
Nem ehetek, nem játszhatok, nem sétálhatok!
Mióta királyné lettem, itt haldoklom egy éve.

CASILDA *félre, részvétellel néz rá*
Befogva kínos, szűkös napok kényszerébe,
E dögletes udvarban nincsen semmi mása,
Az maradt az egyetlen szórakozása,
Hogy a mocsaras, mozdulatlan víz partján állva
don Guritanra néz, aki még mindig mozdulatlanul áll a szoba mélyén
A vén amorozót fél lábon álmodozni lássa!

KIRÁLYNÉ *Casildához*
Mit tegyek! Gyerünk! Adj egy ötletet.

CASILDA Nos,
A király távollétében csak ön kormányoz.
Jó szórakozás lesz, hívja a minisztereket!

KIRÁLYNÉ *vállát rándítva*
Nyolc rossz arc bejön – ez ám az élvezet!
Kik a francia királyt vén roncsnak mondják,
A főherceg képmását emlegetik és Rómát,
S hogy Burgosban, lovas felvonulásukon,
Képmását arany baldachin alatt vitték vállukon.
– Találj ki mást.

CASILDA S ha, hogy elűzzem szörnyű unalmad,
Leszólnék odalent egy fiatal lovagnak?

KIRÁLYNÉ Casilda!

CASILDA Jó lenne látni már egy fiatal férfit,
Ez a tiszteletreméltó udvar engem teljesen kikészít.
Azt hiszem, az öregség forrása a szem,
S ennyi vénség között gyorsan megöregszem!

KIRÁLYNÉ Ne vess, bolond! – Egy szép nap bezárul a szív.
Nem álmodsz többé, s már nem leszel soha víg.
elgondolkodva
Boldogságom ott van a park egy szögletében,
Hol egyedül vagyok.

CASILDA

Boldogság! Maga az éden!
Gonosz csapdát rejt ott minden kő és márvány.
Kilátni nem lehet. A fal magasabb a fáknál.

KIRÁLYNÉ

Olyan jó lenne kimenni néha!

CASILDA

halkan

Kimenni! Szeretnél?

Úrnóm, figyelj. Halkan mondom. Van jobb is ennél.
Annak, ki ott él rideg börtönében,
Nincs szebben csillogó ékszer a sötétben,
Mint a kulcs, mely utat mutat a szabadba.
– Nálam van! – Nem kerül, csak egy szavadba,
Hogy a gonoszokat kijátszva éjjelente
A városba menj.

KIRÁLYNÉ

Hallgass! Soha!

CASILDA

Könnyű lenne!

KIRÁLYNÉ

Csönd!

eltávolodik Casildától és újra ábrándokba merül

Ki a spanyol grandoktól annyira rettegek,

Német hazámban, szüleimmel mért nem lehetek!

Ott futkároztunk húgommal kint a réten!

S ha parasztot láttunk, kévével kezében;

Beszélggettünk. Bájos volt. De jaj, egy este,

Jött egy férfi – feketében – szüleimet kereste,

S míg én kishúgom kezét szorítottam, fogtam –

„Hölgyem, Önből királynő lesz Spanyolhonban.”

Apám nagyon boldog volt, anyám zokogott.

Ma már zokog mindkettő. – A dobozt

Titokban elküldöm apámnak, örülni fog.

Én meg teljesen kétségbeesett vagyok.

Német madaraim elhulltak mind.

*Casilda kezével jelzi, hogy törik ki a madarak nyakát,
és közben a főudvarmesternőre néz*

És itt

Nem tarthatom meg hazám virágait.

Fülembe nem susognak szerelmes szavakat.

Ma spanyol királyné vagyok. Azelőtt szabad.

Igen, a parkban minden este elfog a szomorúság,

A túl magas falak az eget is kitakarják.

– Hogy unatkozom!

távolból énekszó hallatszik

Mi ez a zaj?

CASILDA

A mosóasszonyok

A fenyéren át énekelve vonulnak ott.

Az énekszó közeledik. Érteni lehet a szavakat. A királynő feszülten és mohón hallgatja.

HANGOK KINTRŐL

Mit nekem, mit nekem
Szép madárdal ha szól?
Ha a legszebb madár, kedvesem,
A te hangodban dalol.

Isten takarja és kitárja
A sok-sok csillagot,
De a legfényesebb csillag, te drága,
A te szemedből ragyog.

Ha felfrissíti az április
Kertünk virágait!
A legszebb virág, akárhogy is
A te szívedben virít.

Ha látsz tüzes madarat,
Ha nappal csillag terem,
Ha lélekből virág fakad,
Azt úgy hívják: szerelem.

A hangok halkulnak és távolodnak.

KIRÁLYNÉ

elrévedve

Szerelem! – Legalább boldogok. – Ahogy énekelnek,
A hangjuk egyszerre jólesik, és fáj is a szívemnek.

FŐHERCEGNŐ

az udvarhölgyekhez

E nőket, kiknek éneke a királynét zavarja,
Kergessétek el!

KIRÁLYNÉ

élénken

Ugyan, hiszen már senkise hallja!

Hagyják szegényeket békén, hadd menjenek,
Asszonyom.

Casildához, a színpad mélyén egy csúcsíves ablakra mutatva

Arra ritkásabb a rengeteg,

És abból az ablakból jó messzire láthatni;

Gyere, hátha megpillantjuk őket.

Casildával az ablakhoz indul

FŐHERCEGNŐ

fölkel, bókol

Nem nézhet ki

A spanyol királyné az ablakon.

KIRÁLYNÉ

megáll és visszafordul

Hát mi legyen!

A lenyugvó napfény, mi átúszik a völgyeken,

Az est aranypora, mely fölszáll mint a harmat,

A távoli énekszó, amit bárki hallhat,

Számomra nincsen! Isten veled, világ.

Nem nézhetem a természetet, amit mindenki lát!

Nem nézhetem a szabadságot, amit más élvez.

FŐHERCEGNŐ

jelt ad a kíséreknek, hogy távozhatnak

Távozzanak. Elérkeztünk az apostolok ünnepéhez.

Casilda pár lépést tesz az ajtó felé. A királyné megállítja.

KIRÁLYNÉ

Itthagysz engem te is?

CASILDA

a főhercegnőre mutat

Asszonyom, kiraknak.

FŐHERCEGNŐ

földig hajol a királyné előtt

Adjuk át a királynét az áhítatnak.

Mindannyian mély bókolások közben távoznak.

MÁSODIK JELENET

A KIRÁLYNÉ, EGYEDÜL

KIRÁLYNÉ

Áhítatot mondtál? Csak rossz gondolatok!
Hova fussak? Egyedül! Mindenki elhagyott.
Egy lélek lámpás nélkül sötét utakon!

elréved

Ó, az a véres kéznyom, kint a kőfalon!
Megsebesült? Jaj! – De erről is ő tehet.
Ilyen magas falat megmászni: hogy lehet?
Virágot hoz, amitől megrabolnak itt bent,
Egy ilyen semmiségért kockáztatni mindent!
Megsebeztek a hegyes, kiálló vasak,
S egy csipkefoszlány az egyikén fennakadt.
Az az egyetlen picinyke cseppnyi vér,
Amit értem ontott, minden könnyemmel felér.

visszamerül az álmodozásba

Ahányszor a padhoz megyek virágokért,
Istennek megígérem, hogy többé nem teszem.
De mégis visszatérek mindig, szüntelen.
– És ő! Már három napja nem jött el oda.
– Megsérült! – Te ismeretlen ifjú, akárcicsoda,
Látva magányomat, s hogy mért szenvedek ennyit,
Nem kérdezel, nem is remélsz tőlem semmit,
Eljössz és kiteszed magad ezer veszélynek;
A véredet kiontva kockáztatod jövődet,
Hogy meglepd egy kék virággal a spanyol királynét;
Akárki légy is, aki elkísérsz, mint az árnyék,
Mivel szívemen úr egy vaskemény parancsolat,
Anyád szeressen, és én pedig megáldalak!

hirtelen a szíve felé nyúl

– A levele éget!

visszahull álmodozásaiba

S a másik! Don Salluste! A kíméletlen!

A sors egyszerre véd és gyilkol engem.
Egy angyal jár, s egy gonosz kísértet velem,
Bár nem látom őket, földülják minden éjjelem,
És a mindenekfeletti pillanat közeleg,
Amikor eljön egyszerre, aki gyűlöl és szeret.
Megment egyiktől a másik? Nem tudom.

Két ellentétes szél közt hánykodik hajóm.
Milyen gyenge egy királynő, milyen kis porszem!
Imádkozzunk.

letérdel a Madonna előtt

– Segíts, Madonna! Nincs merszem

Rád emelni tekintetemet!

félbeszakítja önmagát

– Te égi Szűz!

A csipke, a virág, a levél, csupa tűz!

*benyúl a keblébe és kiránt onnan egy összegyűrt levelet,
egy kis kék virágokból álló kiszáradt csokrot és egy vérfoltos
csipkefoszlányt, amit az asztalra hajít, azután térdre hull*

Szűz, tenger csillaga! Ki erőt adsz a vértanúsághoz!

Segíts rajtam! –

félbeszakítva magát

Ez a levél!

félíg az asztal felé fordul

Mágnesként vonz magához.

újra letérdepel

Nem olvasom el! – Királynő, ki maga vagy a szelídség!

Minden megkínzottnak Krisztusod a segítség!

Szólítalak, jöjj el! –

*fölkel, néhány lépést tesz az asztal felé, aztán megáll,
azután ráveti magát a levélre, mint aki megadja magát
az ellenállhatatlan vonzerőnek*

Csak még egyszer megnézem,

Utoljára! Azután darabokra tépem!

szomorú mosollyal

A szám már egy hónapja ugyanezt ismétli.

elszántan széthajtja a levelet és olvas

„Hölgyem, homályban hever lábad előtt egy férfi,

Aki szeret, és akit beborít az éjszaka fátyla;

Egy földi féreg, ki szerelmes az égbolt csillagába;

Aki elkárhozna teértem bármikor,

És elpusztul itt lent, míg te fönt ragyogsz valahol.”

a levelet az asztalra teszi

Muszáj eloltani a lélek szomjúságát,

Ha kell, méreggel is!

visszateszi a levelet és a csipkét a keblébe

Úgy érzem hiányát.

Elvégre kell, hogy szeressek valakit én is!

Ha akarná, úgy rajonganék a királyért is.

De itthagyj – egyedül – nincs már hozzám kedve.

kitárul a nagy ajtó két szárnya, belép egy díszes öltözetű ajtónálló

AJTÓNÁLLÓ

fennhangon

Levél a királytól!

KIRÁLYNÉ

felugrik, mint aki álmából ébred, egy örömkialtással

Meg vagyok mentve!

HARMADIK JELENET

A KIRÁLYNŐ, ALBUQUERQUE HERCEGNŐ, CASILDA,
DON GURITAN, UDVARHÖLGYEK, APRÓDOK, RUY BLAS

Mind ünnepélyesen jönnek. Elöl a főhercegnő, utána az udvarhölgyek. Ruy Blas a háttérben marad. Káprázatos öltözéket visel. Lehulló köpenye eltakarja balkezét. Két apród arannyal hímzett párnán hozza a király levelét, pár lépés távolságban letérdelnek a királyné előtt.

RUY BLAS *a háttérben, félre*
Hol vagyok? – Milyen gyönyörű! – Most ki helyett jövök?

KIRÁLYNÉ *félre*
Ez az isten ujja!
fennhangon
Adjátok gyorsan!
a király képmása felé fordul

Mindent köszönök,

Felség!
a főhercegnőtől
Honnan jön a levél?

FŐHERCEGNŐ *Aranjuezből,*
Ahol a király vadászik.

KIRÁLYNÉ *Tiszta szívemből*
Hálás vagyok neki. Megérezte, hogy bánatomban,
Gyöngéden szerelmes szavára vágyakoztam.
– Adjátok ide már.

FŐHERCEGNŐ *bókol, a levélre mutatva*
A szokások szerint úgy kell,
Hogy előbb én bontsam, és én is olvassam fel.

KIRÁLYNÉ *Még ez is! – Tessék!*
A főhercegnő elveszi és lassan széthajtogatja a levelet.

CASILDA *félre*
Halljuk a gyöngéd szózatot.

FŐHERCEGNŐ *olvas*
„Hölgyem, erős a szél, megöltem farkasból hatot.
Aláírás, CARLOS.”

KIRÁLYNÉ *félre*
Jaj!

DON GURITAN *a főhercegnőhöz*
Ez minden?

FŐHERCEGNŐ *Igen, márki.*

CASILDA *félre*
Megölt farkasból hatot! Ez felcsigázza bárki
Képzletét! Mit érez úrnóm? Végtelen bánatot?
Unatkozik, beteg? – Megöltem farkasból hatot!

FŐHERCEGNŐ *a királynőnek, nyújtva a levelet*
Kéri, felség?...

KIRÁLYNÉ *eltolja a levelet magától*
Nem.

CASILDA *a főhercegnőhöz*
Ez minden?

FŐHERCEGNŐ *Több nem*
Kell. Minek? A király vadászik; s közben
Megírja, milyen vadat ejtett, és az idő milyen.
Tökéletes.
újra megvizsgálja veszi a levelet
Írja? Nem, diktálja.

KIRÁLYNÉ *kitépi a levelet a kezéből és most ő vizsgálja meg*
Igen.
Ez nem az ő keze. Csak az aláírása az!
figyelmesebben megvizsgálja, s mint akit döbbenet sújt,
félre
Mi ez? Vagy képzelődöm? A kézírás ugyanaz.
A kerti levélé!
a keblébe rejtett levélre mutat
Most még mit akarok?
a főhercegnőhöz
Hol van, aki a levelet hozta?

FŐHERCEGNŐ *Ruy Blas-ra mutat*
Amott.

KIRÁLYNÉ *félre Ruy Blas felé fordul*
Az a fiatal férfi?

FŐHERCEGNŐ *Személyesen ő.*
– Az új fegyverhordozó, akit a királynő
Királyunktól kapott. Most hozták.
Santa-Cruz márki ajánlotta be hozzánk.

KIRÁLYNÉ *Neve?*

FŐHERCEGNŐ *César de Bazan, Garofa grófja.*
S ha hinni lehet annak, amit mondanak róla,
A legkiválóbb ifjú, nemes és vitéz.

KIRÁLYNÉ *Helyes. Beszelnék vele.*
Ruy Blas-hoz
Uram....

RUY BLAS *félre, egész testében reszketve*
Engem néz!
Szól hozzám! Istenem! Reszketek.

FŐHERCEGNŐ *Ruy Blas-nak*
Gróf, lépjen közelebb.

DON GURITAN *Ruy Blas-ra vet messziről egy pillantást, félre*
Fiatal! Fegyverhordozó! Férfi! Nahát, ez remek.

Ruy Blas, sápadtan, zavartan, lassú léptekkel közeledik a királynéhez.

KIRÁLYNÉ *Ruy Blas-hoz*
Aranjuezből jössz?

RUY BLAS *meghajol*

Igen, asszonyom.

KIRÁLYNÉ *Kérdezem:*

Jól van a király?
Ruy Blas meghajol; a királyné a királyi levélre mutat
Ezt ő diktálta le nekem?

RUY BLAS *Lóháton ült. A levelet úgy diktálta le...*
egy pillanatra habozik
Egy kísérelőjének.

KIRÁLYNÉ *félre, Ruy Blas-t nézve*
Áthatol rajtam a tekintete.
Nem merem megkérdezni, kinek diktált.
fennhangon.

Távozzhat.

– Ah! –
Ruy Blas, aki pár lépést tett kifelé, visszajön a királynéhez
Az urak a király körül számosan voltak?

félre
Miért kavar fel ennyire ez a fiatal férfi?
Ruy Blas meghajol, a királyné visszatér az előző kérdéshez
Kik?

RUY BLAS *Nem tudnám a nevüket felidézni.*
Nem voltam köztük, csak pár rövid pillanatra.
Három napja hagytam itt Madridot.

KIRÁLYNÉ *félre*
Három napja!
gondterhelt pillantást vet Ruy Blas-ra

RUY BLAS *félre*
Egy másik felesége! Ezelős féltékenység kínoz!
– És kié! – Nincs semmi, ami fogható e kínhoz.

DON GURITAN *közeledik Ruy Blas-hoz*
Ön a királynő új fegyverhordozója?
Ön tudja már, mi lenne itt a dolga?
Ön a szomszéd szobában tölti az éjszakát,
S ajtót nyit, ha a király a királynőhöz jön át.

RUY BLAS *megrázkódik*
félre
Ajtót nyitni a királynak! Én!
fennhangon

De... nincs itt.

DON GURITAN *És nem jöhet meg urunk bármikor?*

RUY BLAS *félre* De csitt.

DON GURITAN *félre, Ruy Blas-t megfigyelve*
Mi van ezzel?

KIRÁLYNÉ *aki mindent hallott és pillantását továbbra is Ruy Blas-ra szegezi*
Hogy elsápadt!
Ruy Blas megtántorodik és egy karosszékre támaszkodik.

CASILDA *a királynéhoz* Rosszul van!

RUY BLAS *alig tudja tartani magát*
– Hogy én? Dehogy! Csak még minden olyan szokatlan...
A levegő... a tűző nap... a hosszú út...
félre – Ajtót! Én!
kimerülten roskad egy karszékre. A köpenye elcsúszik és látni engedi átvértzett gyolcsokba kötözött balkezét

CASILDA Nagy ég, úrnőm! Megsérült a kezén!

KIRÁLYNÉ Megsérült!

CASILDA És mindjárt elájul! Gyorsan! Tessék!
Hozzon valaki egy illóolajas üvegcsét!

KIRÁLYNÉ *keresgél a ruhája nyakkivágásában*
Mindig van nálam egy likőrös fiola ...
ebben a pillanatban tekintete Ruy Blas jobb kezéjére esik
félre
Ugyanaz a csipke!
ebben a pillanatban előhúzza a fiolát a melléről, és zavarában ugyanakkor a kis foszlány csipkét is kihúzza, amit odarejtett.
Ruy Blas, aki nem veszi le róla a szemét, látja, amint a csipke kihull a királyné kebléből

RUY BLAS *magánkívül* Oh!

A királyné és Ruy Blas pillantása keresztezi egymást. Egy pillanatnyi csönd.

KIRÁLYNÉ *félre* Ez ő!

RUY BLAS *félre* A szíve fölött hordja!

KIRÁLYNÉ *félre*
Ez ő!

RUY BLAS *félre* Istenem, tedd, hogy meghaljak e percben!

Az általános felfordulásban az összes udvarhölgy Ruy Blas körül tolong, és senki nem veszi észre, mi zajlik közte és a királyné között.

CASILDA *belélegetteti a fiolát Ruy Blas-val*
Hogy sérült meg? Friss a sebe? Feleljen!
Vagy felszakította a hosszú út sebét?
Akkor mért ön hozta a király üzenetét?

KIRÁLYNÉ *Casildának*
A kérdezősködést, remélem, befejezted.

FŐHERCEGNŐ *Casildának*
A királynénak, mondd, mi köze ehhez?

KIRÁLYNÉ Ha ő írta a levelet, ha így adódott,
Mért ne hozhatta volna el?

CASILDA Olyat nem mondott,
Hogy ő írta volna.

KIRÁLYNÉ *félre*
Ó!
Casildának
Hallgass!

CASILDA *Ruy Blas-nak*
Jobban van már
Kegyelmed?

RUY BLAS Újjászülettem!
KIRÁLYNÉ *udvarhölgyeihez*
Késő van már,
Menjünk. – A grófort szállására vezessék el.
a háttérben álló apródoknak
A király biztos nem tér haza ma éjjel.
Vadászattal tölti az egész évszakot.
kísérőivel visszavonul a lakosztályába

CASILDA *nézi, ahogy távozik a királyné*
A királynét izgatja valami.
ugyanazon az ajtón távozik, mint a királyné, és magával
viszi az ereklyékkel teli ládikát

RUY BLAS *egyedül marad*
Egy darabig még mintha a királynő utolsó szavait hallgatná
mély gyönyörűséggel. Mint aki egy álom rabja lett. A kis
csipkedarab, amit a királyné zavarában leejtett, ott maradt a
szőnyegen. Fölveszi, szerelmes pillantással nézi és csókokkal
borítja el. Azután az égre emeli pillantását.
Ti halhatatlanok!
Ne örüljek meg!
nézi a csipkefoslányt
Ezt őrzí a szíve!
keblébe rejti. Jön don Guritan. A királyné lakosztályának ajtaján
át jön vissza, ahová követte a királynét. Lassú léptekkel közeledik
Ruy Blas-hoz. Amint egy szó nélkül a közelébe ér, félig kihúzza
kardját és összeméri Ruy Blas-éval. Nem egyforma hosszúak.
Visszadugja kardját a hiüvelyébe. Ruy Blas döbbenetn nézi.

NEGYEDIK JELENET

RUY BLAS, DON GURITAN

DON GURITAN

kardját visszalöki hüvelyébe
Két egyforma hosszú kardot hozatok ide.

RUY BLAS

Uram, mit jelentsen ez?...

DON GURITAN

ünnepélyesen

Ezerhatszáznegyvennyolcban,
Alicantében. Veszettül szerelmes voltam.
Egy csinos fiatalember, szebb, mint egy Ámor,
Kedvesem bámulva szeméből süt a mámor,
S folyton az erkély alatt lóg a katedrálisnál,
És büszkébben feszít egy admirálisnál.
Neve Vasquez, nemes, de fattyúvér volt abban.
Megöltem. –

*Ruy Blas félbe akarja szakítani, de don Guritan egy
mozdulatával megállítja és folytatja*

Később, ezerhatszázhatvanhatban,
Gil, Iscola grófja, a lovagok legjobbika
Írt kedvesemnek, úgy hívták Angelika,
Egy levélkét, amit a lány nekem átadott,
S amit egy bizonyos szolga, Grifel de Viserta hozott.
A szolgát megöltem, a gazdáját megöltem.

RUY BLAS

Uram!

DON GURITAN

folytatja

Majd ezerhatszáznyolcvanötben,
Mikor együtt éltem egy nagylelkű leánnyal,
Ki úgy véltem, megcsal a szép Tirso Gamonallal,
Az ő büszke és bájos arcvonásainak
Jól állt a bokrétás sisak. Akkor volt divat,
Hogy az öszvért is színarannyal patkolták.
Nos, én megöltem ezt a don Tirso Gamonalt.

RUY BLAS

Szabad kérdeznem, mi jelent ez, uram?

DON GURITAN

Szabad.

Nos, gróf, hogy ki szelet vet, az vihart arat,
S hogy holnap a nap az négy órakor kel fel;
S hogy járt utaktól távol van egy elhagyott hely,
A kápolna mögött, két lovagnak ideális;
S hogy az ön neve, Césár, az enyémet hallja máris:
Don Gaspar Guritan Tassis y Guerverra.
Onate grófja.

RUY BLAS

hidegen

Rendben, uram. Elnézek arra.

*Pár pillanattal előbb a kíváncsi Casilda a színpadmélyi kis ajtón belépett lábujjhegyen és ki-
hallgatta a társalgók utolsó szavait, anélkül, hogy ők észrevették volna.*

CASILDA

félre
Párbaj! Riasztom a királynőt!
eltűnik a kisajton át

DON GURITAN

még mindig rendíthetetlenül
Nos, arra gondolok,
Hogy akad itt néhány érdekes dolog,
S nem árt, ha pár szokásomról beszámolok.
Hogy felvilágosítsam önt, azzal kell kezdenem,
Hogy enyhén szólva nem lelkesedem
A divatmajmokért, kik csak hajukkal törődnek,
A bálgúnárokért, akik úgy vonzzák a nőket,
Kik hol búskomorak, hol túlzottan vidámak,
És úri házban titkos csókokat dobálnak,
Jól mutatnak a puha kanapén, de máskor
Rögtön elájulnak egy könnyű karcolástól.

RUY BLAS

De – nem értem.

DON GURITAN

Jaj, dehogynem érti.
Hisz elvégre, ha jól tudom, ön is férfi.
Egyikünk fölösleges itt. Foglaljuk össze ezzel:
Ön egy lovag itt, én pedig udvarmester.
Hasonló jogok. De hátrányosabb a helyzetem.
Nem egyenlők az esélyeink. Mert énnekem
Régebbi a jogom, az öné új, tehát veszélyesebb.
Ez félelmet kelt bennem. Ha egy kiéhezett,
Fogait csattogtató ifjú az asztalomhoz ül,
És tüzesen hódító pillantással néz körül,
Az rosszul hat rám. De hogy a szerelem
Porondján vívjak, ezen az ingoványos terepen,
Csacskaság volna, ahhoz kéne egy kis lendület;
De köszvényem van; és nem ettem meszet,
Hogy vitassam, engem vár Penelope,
Avagy szívéből egy vidám kölyök kilop-e.
S mivel úgy látom, ön igen szép s igen kecses,
Igen jól nevelt, igen finom, s igen érdekes,
Végzek önnel.

RUY BLAS

Próbálja meg.

DON GURITAN

Garofa grófja,
Holnap, napfelkeltekor, ha üt az óra,
A mondott helyen nem lesznek tanuk, se szolgák,
És lovagiasan elvágjuk egymás torkát,
Karddal, vívótőrrel, úriemberekként,
Ugyanúgy, mint nemes őseink is tették.
kezeit nyújtja Ruy Blas-nak, aki elfogadja

RUY BLAS

Egy szót se, senkinek, igaz? –
a gróf bólintással helyesel
Tehát holnap.
el

DON GURITAN

egyedül marad

Nem éreztem, hogy a keze remegett volna.

Tudja, hogy halál fia, mégis hogy tartja magát!

Kitűnő fiatalember!

kulcs zaja hallatszik a királyné lakosztályának kis ajtajában.

Don Guritan megfordul.

Csak nem az ajtót nyitják?

A királyné jelenik meg és sietve lépked don Guritan felé, aki egyszerre lepődik meg és van elbűvölve a látványtól. A királyné kezében a kis kazetta.

ÖTÖDIK JELENET

DON GURITAN, A KIRÁLYNÉ

KIRÁLYNÉ

mosollyal

Épp önt keresem!

DON GURITAN

elragadtatva

Minek köszönhetem?

KIRÁLYNÉ

leteszi a kisasztalra a kazettát

Az ok semmiség, sőt, nagyon jelentéktelen.

nevet

Nemrég többek közt itt olyasmi is elhangzott –

Casilda – tudjuk, hogy a nők néha bolondok –

Casilda azt állítja, ön értem megtenne

Amit kérek, mindent.

DON GURITAN

Azt jól mondta!

KIRÁLYNÉ

nevetve

Én erre

Azt feleltem, nem igaz.

DON GURITAN

Azt rosszul tette, asszonyom!

KIRÁLYNÉ

Hogy ön feláldozná értem a lelkét, ha mondom,

Vérét adná...

DON GURITAN

Casilda szava színigaz.

KIRÁLYNÉ

Én azt feleltem, nem hiszem.

DON GURITAN

Én állítom, hogy az!

Felségedért én mindent elkövetnék.

KIRÁLYNÉ

Mindent?

DON GURITAN

Mindent!

KIRÁLYNÉ

Akkor halljam az esküjét,

Mindent megtesz, ha a királyné úgy kívánja.

DON GURITAN

Patrónusomra, Szent Gáspár királyra

Esküszöm! Megteszem. Ha kell, halálom árán!

KIRÁLYNÉ *fogja a kazettát*
Helyes. Akkor tüstént átlép Madrid határán,
És viszi ezt a dobozt egyenest Neuburgba,
Apámnak, a választófejedelem úrnak.

DON GURITAN *félre*
Most megfogott!
fennhangon
Neuburg?

KIRÁLYNÉ Neuburg.

DON GURITAN Hatszáz mérföld!

KIRÁLYNÉ Ötszázötven. –
mutatja a kazettát borító selyemhuzatot
Kérem, vigyázzon a sötétkéek szegélyre.
Nehogy az úton kifakuljon.

DON GURITAN S mikor megyek?

KIRÁLYNÉ Azonnal.

DON GURITAN Holnap, könyörgöm!

KIRÁLYNÉ Azt nem lehet.

DON GURITAN *félre*
Most megfogott!
fennhangon
De...

KIRÁLYNÉ Induljon!

DON GURITAN Mi?...

KIRÁLYNÉ Hallottam esküjét.

DON GURITAN Van egy ügyem...

KIRÁLYNÉ Kizárt.

DON GURITAN Egy ilyen kis semmiség...

KIRÁLYNÉ Gyorsan!

DON GURITAN Egyetlen napot!

KIRÁLYNÉ Semmit.

DON GURITAN Mert...

KIRÁLYNÉ Úrnője kérte.

DON GURITAN Én...

KIRÁLYNÉ Nem.

DON GURITAN De...

KIRÁLYNÉ Induljon!

DON GURITAN Ha...

KIRÁLYNÉ

Egy csókot kap érte!

Don Guritan nyakába ugrik és megcsókolja

DON GURITAN

*egyszerre bosszús és el van bűvölve
fennhangon*

Hát engedelmeskedem. Tovább nem halasztom.

félre

Istenből ember lett; na jó! De az ördögből asszony!

KIRÁLYNÉ

az ablakra mutat

Önt egy útihintó várja már odalent.

DON GURITAN

Mindenre gondolt!

papírra ír pár szót sietve és megráz egy csengőt. Egy apród jön

Apród, ezt a levelet

Azonnal elviszed don César de Bazannak.

félre

A párbajunk! Eljön még az ideje annak.

Ha visszatérek!

fennhangon

Legyen meg örömöd,

Felséges asszony.

KIRÁLYNÉ

Helyes.

Don Guritan fogja a kazettát, megcsókolja a királyné kezét, mélyen bókol és kimegy. Egy pillanattal később távolodó hintó kerekének zörgését hallani.

KIRÁLYNÉ

egy karszékbe omlik

De meg nem ölöd!

HARMADIK FELVONÁS

„RUY BLAS”

ELSŐ JELENET

DON MANUEL ARIAS, *Kasztília kormányzója*; DON PEDRO VELEZ DE GUEVARRA, *Camporeal grófja, a pénzügyi kancellária tanácsnoka*; DON FERNANDO DE CORDOVA Y AGUILAR, *Priego márkija, ugyanott tanácsnok*; ANTONIO UBILLA, *törvényszéki írnok*; MONTAZGO, *India kormányzékének tanácsosa*; COVADENGA, *a Kanári- és Baleári szigetek főtitkára. Több más tanácsos. A főtanácsosok feketében. A többiek udvari ruhában. Camporeal köpenyén a Calatrava-rend keresztje. Priego nyakában az Aranygyapjú-rend.*

Don Manuel Arias, Kasztília kormányzója és Camporeal gróf halkán beszélgetnek, elől, maguk között. A többi tanácsos csoportokba verődve áll itt-ott a teremben.

DON MANUEL ARIAS Igen rejtélyes a gyors sikere ennek.

CAMPOREAL GRÓFJA Előbb megkapja az Aranygyapjú rendet.
Majd államtitkár, miniszter, Olmedo hercege!

DON MANUEL ARIAS Hat hónap alatt!

CAMPOREAL GRÓFJA Kedvező a hátszele.

DON MANUEL ARIAS *rejtélyesen*
A királynő!

CAMPOREAL GRÓFJA A király beteg, a lelke is beteg.
Első felesége sírjával él házasséletem.
Visszavonult, lakhelye a komor Escorial,
A királynő dönt el mindent.

DON MANUEL ARIAS Kedves Camporeal,
Ő nekünk parancsol, don César viszont neki!

CAMPOREAL GRÓFJA S az ő viselkedése természet elleni.
Először is nézzük, mit mondanak a tények:
Ezek négyszemközt sohasem beszélnek.
Mintha kerülnék egymást. Az ki van zárva,
Mondod – de hat hónapja kémkedek utána,
És alapos okom van ezt állítani.
S kérdem, milyen szeszélyből lakója valaki
A Tormez-palota mellett egy kertilaknak,
Ahol el van sötétítve az összes ablak.
Két fekete lakájjal, kik az ajtókat jól zárják,
Kik mesélhetnének, ha nem lennének némák.

DON MANUEL ARIAS Némák?

CAMPOREAL GRÓFJA Némák. – Az összes többi szolga
A palotában levő otthona lakója.

DON MANUEL ARIAS Különös.
DON ANTONIO UBILLA *aki pár pillanata hozzájuk lépett*
Régi, nagy családok leszármazottja.
CAMPOREAL GRÓFJA Fura, miért tesz úgy, mint a becsület lovagja!
don Manuel Ariasnak
Unokaöccse volt – kit Santa-Cruz is támogatott –
Don Salluste-nek, ki tavaly akkorát bukott. –
Régen e don César, ki most nekünk parancsol,
Alig különbözött egy holdkóros bolondtól.
E hibbant – olyantól tudom, ki ismerte ökelmét –
Egy reggel pénzzé tette minden jövedelmét –
Szeretőjét és hintóját naponta váltja,
Képzelete nagy, de még nagyobb étvágya,
Egy év alatt fölenné Peru aranyát,
Aztán eltűnt, bottal üthették nyomát.

DON MANUEL ARIAS Az egykori bolond hogy megkomolyodott.
CAMPOREAL GRÓFJA Vén örömlányból lesz a legnagyobb bigott.
UBILLA A jelleme makulátlan.
CAMPOREAL GRÓFJA *nevet*

Naiv vagy Ubilla!

Ha így elvakít egy ekkora makula!
hangsúlyosan
A királyné háztartása mennyibe van ma?
a számokba néz
Évi hatszázhatvannégyezerhatvanhatba.
Az egész nem más: egy sötét aranyfolyó
Amelyben, nem vitás, halászni mindig jó,
A zavarosban.

PRIEGO MÁRKI *odalép hozzájuk*
Már elnézést kérek,
De meggondolatlanul s könnyelműen beszélnek.
Nagyapám mondta, a királyi miniszter:
A királyt bánthatod, a kegyencet simogatni kell.
Uraim, foglalkozzunk inkább közügyekkel.

Valamennyien leülnek az asztal köré; egyesek tolluk után nyúlnak, mások iratok között lapozgatnak. A többiek télenek. Pillanatnyi csönd.

MONTAZGO *halkan, Ubillának*
Az egyházi kasszából, ne felejtse el
Támogatni unokaöcsém előléptetését.

UBILLA *halkan*
Te meg megígérted öcsém kinevezését,
Melchior d'Elváét az ebrói bírói posztra.

MONTAZGO *méltatlankodva*
Most lett a lányodnak szép hozomány osztva.
Most esküdtek. – Ez az állandó vegzálás...

UBILLA *halkan*
Meglesz az előléptetés.

MONTAZGO *halkan*
És a bírói állás.
kezet ráznak

COVADENGA *fölemelkedik*
Kasztíliai tanácsos urak, mai feladatunk
Hogy igényeinknek pontos határokat szabjunk,
Hogy tisztázzuk mindenki részét és jogait,
Az állami bevétel most százfelé elfolyik.
Ez közbotrány, ennek véget kell vetni.
Az egyiknek túl sok jut, a másiknak semmi.
Ubilla, tiéd a dohányrészesedés, viszont az indigó
És mósusz tiéd, javítsd, ha tévedek, Priego.
Camporeal részesül a nyolcezer ember díjából,
Övé a sóilleték, a váltság Észak-Afrikából,
Az arany öt százaléka, az ámbra, a jáspis;
Montazgóhoz
S Montazgó, ki nyugtalanul nézel rám máris,
Aki jól tudod, mit ér a manipuláció,
Tiéd az arzén-adó, és mit jövedelmez, a lehullott hó;
Tiéd az átkelőhelyek, a kártya, a réz, a cink,
Vagy ha a botbüntetést kiváltják polgáraink,
Az adó a kikötőkre, ólomra, rózsafára,
Nekem semmim sincs, urak. Valami nekem is járna!

CAMPOREAL GRÓFJA *nevetésben tör ki*
A vén gazember! Övé a legnagyobb profit.
Indián kívül két tenger szigete hozzátartozik.
Két szárnya hatalmas! Karmával eléri Mallorcát,
A másikkal megragadja Tenerife ormát.

COVADENGA *felhevülten*
És nekem nincs semmim!

PRIEGO MÁRKI *nevet*
Csak négerei!

Egyszerre mindannyian felugrálnak egymással veszekedve.

MONTAZGO *Sőt,*
Nekem van okom panaszra! Adjatok egy erdőt!

COVADENGA *Priego márkinak*
Add az arzént, tiéd az összes négerek!

Egy pár pillanattal ezelőtt Ruy Blas belépett a színpadmélyi ajtón és a vitatkozók számára észrevétlenül ott marad. Fekete bársonyruhát visel, skarlát köpenyt; fehér toll a kalapján és aranygyapjú a nyakában. Előbb csöndben hallgatja őket, majd hirtelen lassú léptekkel előrejön, és a veszekedés csúcspontján megjelenik közöttük.

MÁSODIK JELENET
ELŐBBIEK, RUY BLAS

RUY BLAS

közéjük lépve

Jó étvágyat, uraim!

Mind odafordulnak. Meglepett és nyugtalan némaság támad.

Ruy Blas fölteszi kalapját, keresztbefonja karját és a szemükbe nézve folytatja.

Tisztelt miniszterek!

Nemes tanácsosok! A haza szolgálata volna,

Ha a szolga az ura házát kirabolja?

Szégyenszemre választjátok a pillanatot,

Mikor hazánk halálos kínban vergődik, zokog,

Az egészből titeket más nem érdekel,

Mint innen jól megtömött zsebbel tűnni el!

Kéne, hogy rátok süssék már a bélyeget,

Ti sírásók, kik sírrablókká lettetek!

– Látnátok, ha volna bennetek szégyenérzet,

Hogy Spanyolhon nagysága régen semmivé lett.

Mióta eltemettük Negyedik Fülöp királyt,

Harc nélkül elvesztettük Portugált, Brazíliát;

Elzászban Brisach, Luxemburg, Steinfort;

Burgundia veszte még szörnyűbb szégyenfolt;

Roussillont, Ormuz szigetét, Goát,

Mindez ötezer parti mérföldet fog át,

Elveszett Fernambouc, s vele a kék hegyek!

Nézzétek Európát, s a távoli keletet,

Az összes nép gyűlöl, az összes nép kinevet.

A királyotok nem más, mint egy fantom,

Holland s angol osztoznak a birodalmon;

Róma hamis; fél seregünk megszállta Piemontot,

Amit ti közben baráti államnak mondtok;

Szavója és hercege veszélyeket rejteget.

S csak jelre vár, hogy lerohanjon, a francia sereg.

Ausztria is lesben áll. A bajor infánsért sokat

Nem adnék – s most nézzük az alkirályokat,

Médina Nápolyban csinál botrányokat,

Egyik elveszíti, a másik pénzért adja át,

Vaudémont Milánót, Leganez Flandriát.

Van rá orvosság? – az állam fizetéseképtelen,

Nincs hadsereg, nincs pénz, se élelem;

A tengeren, hol Isten haragja büntet,

Vesztettünk háromszáz hajót, s hány evezősünket!

S ti képesek vagytok!... – uraim, húsz év alatt,

A nép – én kiszámoltam, ez pontos adat! –

Hatalmas terhét cipelve, melytől majd összerogy,

Nektek, s hogy szajháitokkal szórakozzatok,

A nép, kiből az adóprés mindent kisajtol,

Négy százharmincmilliót kiizzadt, aranyból!

Nektek ez sem elég! Ennél még többre vágytok!... –

Ég az arcom! – a határon zsoldosok, útonállók
Dúlják fel hazánkat, hogy lángol a vetés,
S minden bokor mögött lapul egy orvlövész.
Mint az egymással háborúzó nagyurak,
A kolostorok is mind összeugranak,
Tartományok vívják öldöklő harcukat,
A szomszédjára támad mind veszett mohón,
Így marakodnak éhezők egy süllyedő hajón!
Az egyház romjai közt gyom nő, kígyó tesped,
Az ősoket ismerjük, de hol maradnak a tettek?
Hűség megszűntél, intrika van helyetted.
Spanyolország egy nagy szennycsatorna,
Amelybe összegyűlt a többi nemzet mocska.
Minden nagyúr külön bérgyilkoshadat bérel,
Kik százával jönnek százféle beszéddel.
Talján, szárd, flamand. Madrid egy nagy Bábel,
Rendőr a szegényt bántja, gazdagtól baksist vár el.
Éjjel gyilkosok járnak, üvölthetsz, hogy: Segítség!
Tegnap a Toledo-hidnál megloptak engem is még! –
Madrid egyik fele a másikat kirabolja.
A bírót lefizetik. A katonának nincs zsoldja.
Mi világot ígáztunk a spanyol sereggel,
S ma mennyit számlál? Hatezer mezítlábas ember,
Szegény koldusok, zsidók és hegylakók, ennyi,
Ruhájuk szakadt, s egy kis törük van, más semmi.
Egy ezred duplán számít, mert rablóbanda is,
Az éj leszáll, az óra üt, s a katona hamis,
Könnyeden pórul járhat bárki arra járó,
Matalobos többnek parancsol, mint egy báró.
Tolvaj háborúzik a spanyol királlyal.
És közben a paraszt felségsértőn szájal,
Ha látja elhaladni királyát a hintón.
És uratok gyászol és retteg a kintől,
Egyedül, az Escorialban, jár-kei halottakon,
Míg lehajtott bús fejére omlik a birodalom!
– Ennyi! – S mert Európa sarkával tiporja,
Országunk bíborából nem maradt csak rongya.
E szörnyű században államunk romba hullva,
S ti azon vitatkoztok, melyik rész kinek jut ma!
A nagy spanyol nép, bénán, tehetetlen,
Míg ti a vérét szívjátok telhetetlen,
Barlangjába húzódva éri meg a véget,
Szomorú oroszlán, kit fölfaltak a férgek!
– Ötödik Károly, mondd, e rettenetes korban,
Hatalmas császárunk, mit csinálsz lent a porban?
Kelj föl! Nézd! – Gonoszok jöttek a jók helyett,
Nagy királtságod ezer darabra esett.
Süllyed... Nyújtsd ki karod! Segítség, Károly, Ötödik!
Mert Spanyolország meghal, s örökre eltűnik!
Az arany glóbusz jobbodban tündökölve égett,

Fényétől elvakulva hitték a földi népek,
Hogy a nap föl először Madridban ragyog,
De most, holt csillag, a homályban egyre fogy,
Már szinte alig látszik vékony kis sarlója,
S egy másik nép hajnalpírja ezt is kioltja!
De jaj! Ma kiárusítják az örökségedet.
Ragyogásodból piasztert veretnek!
Sugarad sárba mártják! – Alszol, óriás? –
Kilóra adják el jogarod! Egy rakás
Korcs törpe palástodból mellényeket szabad;
S szegény császári sas, amely uralmad alatt
A világot mennydörgő lángba borította,
Most kapzsi fazekukban fő megkopasztva!

A tanácsosok megdöbbenve hallgatnak. Csak Priego márki és Camporeal gróf emeli fel a fejét és néz haragosan Ruy Blas-ra. Camporeal, miután pár szót váltott Priegóval, az asztalhoz megy, pár szót ír egy papírra, aláírja és a márkival is aláírja.

CAMPOREAL GRÓFJA *Priego márkira mutat és a papírt átadja Ruy Blas-nak*
Herceg – mindkettőnk nevében – ezennel
Benyújtom lemondásunkat.

RUY BLAS

átveszi a papírt, hidegen

Átveszem köszönettel.

Mindketten családjuk körébe vonulnak vissza.

Priegónak

Önt Andalúzia várja –

Camporealnak

És önt Kasztília.

Indulnak a birtokaikra a holnap napon.

A két nagyúr meghajol és büszkén távozik, kalappal a fején.

Ruy Blas a többi tanácsos felé fordul.

Ki nem kíván velem tartani utamon,

Követheti az urakat.

A tanácsosok hallgatnak. Ruy Blas a királyi karosszéktől jobbra levő támlásszékre ül és levelei felbontásával foglalkozik. Miközben egyik levelet futja át a másik után, Covadenga, Arias és Ubilla halkán pár szót váltanak.

UBILLA

Covadengának, Ruy Blas-ra mutatva

Fiam, itt az állam új feje.

Ebből nagy ember lesz.

DON MANUEL ARIAS

Ha lesz rá ideje.

COVADENGA

Ha meglátja a fától az erdőt, akárki ez.

UBILLA

Ez egy Richelieu!

DON MANUEL ARIAS

Ha nem Olivarez!

RUY BLAS

miután izgatottan átfut egy levelet, amit az imént bontott fel

Öszeesküvés! Mi ez? Uraim, az előbb nem tréfáltam.

olvassa

*– ...,Herceg, vigyázz. Csapda készül Madrid városában,
Elrabolnak egy igen magasrangú személyt.”*

megvizsgálja a levelet

– Nem mondja, kit. Résen leszek. – A nevét

Nem adta hozzá –

jön egy udvari ajtónálló, aki mély meghajlással közeledik Ruy Blas-hoz

Mi van! Mit akarsz?

AJTÓNÁLLÓ

Excellenciád,

A francia nagykövet úr vár bebocsáttatást.

RUY BLAS

Harcourt! Tudom. Most nem érek rá!

AJTÓNÁLLÓ

meghajol

Nagyúr,

A császári követ úr haladéktalanul

A díszteremben várja excellenciádat.

RUY BLAS

Ilyenkor? Lehetetlen.

Az ajtónálló meghajol és távozik. Pár pillanattal ezelőtt egy apród lép be, ezüstszegélyes lángvörös libériában, és Ruy Blas-hoz közeledik.

RUY BLAS

észreveszi

Apród! Ma nem fogadok semmilyen esetben.

APRÓD

halkan

Guritan grófja, ki Neuburgból visszaérkezett...

RUY BLAS

meglepett mozdulattal

Ó! – Közöld vele, hogy hol lakom, a helyet.

S ha megfelel neki, ott holnap megtalál.

az apród el. A tanácsosokhoz

Miránk, urak, ma még elég sok munka vár.

Két óra múlva várom önöket.

Mind el, mélyen meghajolva Ruy Blas előtt. Ruy Blas, amint egyedül marad, néhány lépést tesz, mély álmodozásba merülve. Hirtelen, a szalon sarkában elmozdul a kárpit és a királyné megjelenik. Fehér ruhát visel, a korona a fején; sugárzik a boldogságtól és csodálattal és tisztelettel szegezi Ruy Blas-ra a tekintetét. Egyik karjával a kárpitot tartja, mögötte egy sötét fülke látszik, amelyben egy kis ajtó tűnik elő. Ruy Blas, miközben megfordul, észreveszi a királynét, és mintegy kővé dermed a látomás előtt.

HARMADIK JELENET

RUY BLAS, A KIRÁLYNÉ

KIRÁLYNÉ

Köszönet!

RUY BLAS

Egek!

KIRÁLYNÉ

Hogy így beszélt, hálás vagyok önnek.

Herceg, meg kell szorítanom, a perc elérkezett,

Ezt a hűséges, szilárd, becsületos kezet!

Ruy Blas-hoz siet és megfogja a kezét, amit megráz, mielőtt az védekezni tudna

RUY BLAS

félre
Fél évig kerülöm, s most hirtelen itt terem!
hangosan
Itt volt, felség?...

KIRÁLYNÉ

Hallottam mindent, hercegem.
Itt voltam, és hallgatóztam, föllelkesülve!

RUY BLAS

a titkos fülkére mutat
Nem feltételeztem... – hogy itt van ez a fülke...

KIRÁLYNÉ

Nem tud róla senki. Nem ismerik a titkos rejteket,
Amit Harmadik Fülöp a falba vésetett,
Honnan, mint egy árnyék, a király hallhat mindent,
A komor Károly királyt gyakran láthattam innen,
Ült, miközben a tanácsos urak kirabolták,
És végignézte, milyen sorsra jut az ország.

RUY BLAS

S mit mondott?

KIRÁLYNÉ

Semmit.

RUY BLAS

S mit tett?

KIRÁLYNÉ

Elment vadászatra.

De ön! Még fülemben cseng fenyegető hangja.
Milyen fölényesen szólt hozzájuk, ha szólt,
És hogy mennyire, de mennyire igaza volt!
Fölemeltem a kárpit szélét kissé hamarabb,
S láttam önt. Szemében düh, de nem örült harag,
Villáma lesújtott, minden szava talált,
S ekkor a teremben csak egyedül ön állt!
De mondja, hol tanulta meg e dolgokat?
S hogy tudta föltárni ily mélyen az okokat?
Nem kerüli semmi el figyelmét? Hogy lehet,
Hogy hangja királyok hangjával vetélkedett?
Mitől lett olyan, mint az Isten odafönt,
Ily szörnyű és hatalmas?

RUY BLAS

Mert szeretem önt!
Mert érzem én, én, kit itt mindenki gyűlöl,
Hogy amit lerombolnak, az az ön fejére dől!
Szerelmem nem riasztják holmi akadályok,
Hogy önt megmentsem, megmentem a világot!
Boldogtalanná tesz szívem nagy szenvedélye,
Mert úgy gondolok csak önre, mint vak a fényre.
Hallgasson meg, felség. Én folyton álmodom.
Szeretem távolról, a mélyből, túl az árnyakon;
Ujja hegyét se érinteném az ujjammal,
De úgy elvakít, mint egy földreszállt angyal!
– Ha tudná a kint, felség, amit kiállok!
Most beszélünk. Fél éve rejtem ezt a lángot,
Menekültem. Futottam ön elől. Szenvedek.
Engem nem érdekelnek ezek az emberek,
Szeretem. – Jézusom, most a szemébe mondtam!

Felség. Mit tegyek? Süllyedjek el nyomban!
Meghaljak? Ha kéri, meghalok! Reszketek félelmemben.
Bocsásson meg!

KIRÁLYNÉ

Beszélj! Ragadj el engem!
Még soha senki nem beszélt így hozzám. Szólj!
Szívedből jött szavad kifordít önmagamból.
Éhezem a szemed és éhezem a hangodat.
Én szenvedtem! Ha te tudnád! Hány pillanat,
Hat hónapja, hogy a pillantásod került...
– Jaj, túl gyors, ahogy ez az egész kiderült.
Szerencsétlen vagyok. Hallgatok. Rettegek!

RUY BLAS

elragadtatva hallgatja
Felség, folytassa! Összetöri a szívemet!

KIRÁLYNÉ

Figyelj!
szemét az égre emeli
Elmondom neki, bármi lesz, igen.
Bűn volna? Kit érdekel! Ha kettéhasad szívem,
Jobb nyíltan kitárni, mi benne titkon éget. –
Futsz királynőd elől? Ő keres folyton téged.
Minden nap eljövök – s e rejtekhelyen – nézz rám! –,
Hallgatlak, beiszom szavad, figyellek némán,
Csodálom szellemed, mely dönt, ítél, határoz,
És hangod zengését, mely végtelen varázsos.
A szememben te vagy az igazi király,
És én voltam, fél éve, sejtetted is talán,
Aki a csúcsig vezetett föl, fokról-fokra.
Egy asszony tette meg, mi Isten dolga volna.
Nekem minden fontos, amit csinálsz. Tiéd a bámulatom.
Régen egy virág volt a gondod, most egy birodalom!
Előbb jónak láttalak, most nagynak és erősnek.
Istenem! Egy nő mért ne tartaná ezt lenyűgözőnek?
Istenem! Ha vétkeztem is, mért temettél a sírba élve,
Mint egy galambot zárnak be szűk ketrecébe,
Szerelem nélkül, reményfosztva, sehol egy fénysugár,
– Ha majd lesz rá időnk, majd elmesélem, ha már,
Hogy mit szenvedtem. – Számúzve a magányba! –
És minden pillanatban a porig alázva.
Csak tegnap is, figyelj ... – Nem bírtam ki szobámban.
– Te nyilván tudod, hiszen többet tudsz te nálam,
Egyes szobák néha milyen lehangolóak; –
Átrendezném. Ők hajlíthatatlanok voltak,
Nem hagyták. Egy utolsó rabszolga vagyok! –
Herceg – téged az Ég nekünk ezért adott –
Hogy megmentsd a megrendült államot,
Az örvényből kimentsd szorgalmas népemet,
És szeress engem, ki annyira szenvedek.
Összevissza mondom, ahogy eszembe jut,
De láthatod, hogy a szavam nem hazug.

RUY BLAS

térdre hullva
Felség...

KIRÁLYNÉ

komolyan

Don Césár, neked adom lelkemet.
Királynő felettük, de neked csak nő legyek.
Szívem, szerelmem okán hozzád tartozom.
És becsületesem becsületedre bízom.
Ha hívsz, jövök. Én mindenre készen állok.
– Ó, Césár! Elvakít szellemi ragyogásod.
A te koronád, légy rá büszke, a zsenialitásod.
homlokon csókolja Ruy Blas-t
Ég veled.
fölemeli a kárpitot és eltűnik

NEGYEDIK JELENET

RUY BLAS, *egyedül*

RUY BLAS

mint aki teljesen átadja magát egy angyali látomásnak
Úgy érzem magam, mint ki mennybe látott!
Ez az óra, Istenem, én csak most születtem.
Nagy fényben úszó világ tárul ki előttem,
Az édenkert, ahogyan álmainkban él,
Megnyílik előttünk, s csupa élet, csupa fény!
Bennem, körülöttem, gyönyör, extázis, rejtély,
Van-e a földön nagyobb mámor és gög ennél,
Ilyesmit érezhetnek talán az istenek,
Hatalmas szerelmet, csodásat, fenségeset!
A királynő szeret! És engem, engem: ő!
Királynál több vagyok, ha szeret a királynő.
Boldogság, szerelem, diadal! Szédülök bele!
Spanyolország lábad előtt hever – s tiéd az ő szíve!
Egy angyal, kit térdrehullva csodálok, imádok,
Ki egyetlen szavával léteimből megváltott.
Csillagfényes álomban járok éberem!
De ő beszélt hozzám, ezt biztosan hiszem.
Ő volt. Piciny diadémot viselt, ezüst foglalatban,
Azt bámultam, míg beszélt, mozdulatlan,
– Mintha még most is a szemem előtt lenne –
Arany a pántja és egy vésett sas van benne.
M megbízik bennem, mondta – a szegény angyal!
Ha igaz, hogy Isten, nagylelkű mozdulattal,
Csak azért rakott szerelmet a férfiak szívébe,
Hogy az erőt a gyöngédséggel egyesítse,
Én, akit ő szeret, s immár semmitől se félek,
Ki mindenható lettem, hisz fölemelt e lélek,
Én, kinek királyok gögje él szívemben,
Isten színe előtt fennhangon kijelentem,

Rábízhatja magát – szavamra jól hallgasson –:
A karomra, mint királynő, s szívemre, mint asszony!
Odaadásom, amit a szerelmemmel adok,
Tiszta, s hú. Te semmitől se félj!

Néhány pillanat óta egy férfi lépett be a hátsó ajtón, nagy köpenybe burkolva, ezüstsínóros kalapot visel. Lassan közeledik Ruy Blas-hoz, anélkül, hogy az észrevenné, és abban a pillanatban, amikor boldog és részeg ekstázisban Ruy Blas az égnek emeli tekintetét, ez a férfi váratlanul a vállára teszi a kezét. Ruy Blas megfordul, mint aki álmából riadt fel. A férfi ledobja köpenyét és Ruy Blas felismeri don Salluste-tot. Don Salluste ezüstsínóros, lángvörös libériát visel, Ruy Blas apródjéhez hasonlót.

ÖTÖDIK JELENET

RUY BLAS, DON SALLUSTE

DON SALLUSTE *Ruy Blas vállára helyezve kezét* Jó napot.

RUY BLAS *rémülten, félre*
Nagy isten! Elvesztem! A márki!

DON SALLUSTE *mosolyogva* Fogadok,
Hogy nem rám gondoltál éppen.

RUY BLAS Nagyságod
Valóban meglepett.
félre
Itt a szerencsétlenségem.
Egy angyalra néztem, s az ördög van helyében.
a kárpíthoz fut, amely, amelyik a titkos fiulkét rejt, becsukja a kis ajtót, betolja a reteszt, aztán egész testében reszketve jön vissza Don Salluste-hoz

DON SALLUSTE Hogy vagyunk, hogy vagyunk?

RUY BLAS *a szenttelen don Salluste-ra meredve alig bírja összeszedni a gondolatait*
Mi ez a libéria?...

DON SALLUSTE *továbbra is mosolyogva*
Valahogy muszáj az embernek bejutnia.
E ruha most bárhová a legjobb belépő.
Libériában ízlésed nem áll távol az enyémtől.
visszateszi a fejére kalapját, Ruy Blas fedetlen fővel áll ott

RUY BLAS Félttem önt....

DON SALLUSTE Félelem? Nevetséges a szó.

RUY BLAS Önt számúzték!

DON SALLUSTE Gondolod? Ez nem kizárható.

RUY BLAS S ha fényes nappal önre ismernének?

DON SALLUSTE

A boldogok, akik az udvarban élnek,
Arra pazarolnák a múltó perceket,
Hogy egy kegyvesztett arcra emlékezzenek?
Ugyan ki nézi meg egy lakáj profilját!
leül egy karszékbe, Ruy Blas állva marad
De tényleg, mondd, Madridban mi újság?
Igaz, hogy a szenvedély lázas rohamában,
Az államkassza szép szemének mámorában,
Számúztad drága Priegót, az egyik grandot?
Már elfelejtetted, hogy rokonok vagytok?
Az anyja Sandoval, de a tiéd is. Francba!
S egyformán aranybojtos a Sandovalok kardja.
Nézd a címered, Césár. Egyértelmű, nem?
Ilyesmit nem teszünk rokonnal, kedvesem.
Farkas a farkasnak kivájja a szemét?
Koppants körmére másnak, de tiédet véd.
Mindenki önmagáért.

RUY BLAS

kicsit összeszedi magát

Uram, mondhatok valamit?

Priego úr, aki a legfelső körhöz tartozik,
Bűnösen aláássa a költségvetést.
Spanyolország most állítja fel hadseregét;
Pénzünk nincs, szükségünk van minden fillérre.
Várunk a bajor örökös halálhírére.
Tegnap Harrach gróf, ön biztos ismeri,
A császár nevében azt jött kijelenteni,
Ha a főherceg bármilyen igénnyel áll elő,
Kitör a háború...

DON SALLUSTE

Hüvös a levegő.

Kérlek, csukd be azt a keresztablakot.

Ruy Blas, szégyentől és kétségbeeséstől sápadtan habozik egy pillanatra; aztán erőt véve magán lassan az ablakhoz megy, és visszajön don Salluste-hoz, aki, a karosszékben ülve, közömbös pillantással követi.

RUY BLAS

folytatja és megpróbálja meggyőzni don Salluste-ot

A háború, lássa be, minket rossz helyzetbe hoz.
És pénz nélkül? Kérem, hallgasson rám, gróf úr.
A haza üdve a mi szándékunkon fordul.
Én, mint ki mögött egy erős sereg áll ott,
Üzentem a császárnak, hogy én készen állok...

DON SALLUSTE

közbevág és a zsebkendőjére mutat, amit belépéskor elejtett

Pardon! A zsebkendőmet idehoznád?

Ruy Blas, nagy gyötrelmeket átélve habozik, aztán lehajol, fölveszi a zsebkendőt és átadja don Salluste-nak.

Az zsebre vágja a kendőt

– Hol tartottál?...

RUY BLAS

nagy erőfeszítéssel

Spanyolország sorsa! – Itt hever lábainknál!

Az önzést a közérdek háttérbe szorítja.

Minden nemzet áldja azt, ki fölszabadítja.

Mentsük meg népünket! Üssünk oda egyet!
Rántsuk le a gazemberekről a leplet!

DON SALLUSTE

nemtörődömül

Jó társaságba nem való ez a viselkedés. –
A kicsinyes érvek, az elméletieskedés,
Nincs arányban, amit csapsz, a szörnyű lárma,
Egy vacak millió, mit számít az már ma,
Emiatt nem kéne verni a vészharangot!
Fiam, a nagyurak nem kisszerű fajankók.
Nagylábon élnek. Hogy értsd: tényleg jópofa
Tud lenni néha az igazság bajnoka,
Ahogy felfuvalkodik, s az a dühtől lila képe.
Mondjad, mire vágysz? Olcsó népszerűségre?
Kisemberek s az utca kedvence lennél?
Vicces ötleteid vannak. Találj ki jobbat ennél!
Közérdek? Mindenekelőtt ott van a sajátod.
Az üres frázisokat csak kongassák mások,
Ehhez rajtad kívül sokan értenek itt még.
A népszerűség? Aprópénzre váltott hírnév.
Ugatni, mint kósza véreb, a sóadóra?
Bájos hivatás! Ennél szebb állás is volna.
Erény? Hűség? Becsület? Csupa ütött-kopott edény,
Rég elhasználták Ötödik Károly idején.
Te nem vagy hülye; én kigyógyíthatnálak
A lelkesedésből. Téged még pelenkáztak,
Mikor mi többiek, könyörtelenül, régen,
Kis tűszúrással vagy rálépve keményen,
Kidurrantottuk ezt a léggömböt kacagva,
És kiengedtük zagyva gőzét a szabadba!

RUY BLAS

De mégis, nagyúr...

DON SALLUSTE

fagyos mosollyal

Elképesztő ember.

kurta és parancsoló hangon

Foglalkozzunk végre komolyabb ügyekkel.
– Holnap otthon vársz rám, egész délelőtt,
A házban, mit tőlem kaptál, nem sokkal ezelőtt.
Abban, mit tervezek, a végkifejlet közeleg,
A szolgák közül otthon csak a némák legyenek.
A kert mélyén, a lombok rejtekében,
Egy hintó legyen, befogva, útra készen.
A váltólovakról majd én gondoskodom.
– Ha pénz kell, csak szólj, és én átutaltatom. –

RUY BLAS

Úgy lesz, jóuram. Én mindenre kész vagyok.
De esküdjön meg rá, hogy a mostani dolog
Nem érinti a királynőt.

DON SALLUSTE

*aki mostanáig egy elefántcsontkéssel játszadozott az asztalon,
félíg megfordul*

A véleményed nem kértem.

RUY BLAS

megtántorodva és iszonyattal néz don Sallustre-ra
Rettenetes ember ön. Reszket a térdem...
Ön láthatatlan örvénybe húz bele éppen.
Érzem, nem vagyok, csak eszköz a kezében!
Ön iszonyatos dolgokra készül. Az előérzetem
Kibírhatatlan ... – Uram, ne tegye ezt velem!
Be kell még vallanom – ítéljen előbb!
Ön ezt nem tudhatta! Szeretem ezt a nőt!

DON SALLUSTE

hidegen
Dehogynem. Persze hogy tudtam.

RUY BLAS

Tudta!

DON SALLUSTE

Na és!

Ennek mi köze ehhez?

RUY BLAS

a falnak támaszkodik, hogy ne essen el, és mint aki magában beszél
Eddig tartott a színlelés.
Így hát aljas kísérletének alanya lettem!
Egy rettenetes történetbe keveredtem!
az égre emeli tekintetét
Mindenható Isten! Ha most egy próbatétel ez,
Kímélj, könyörgöm!

DON SALLUSTE

Mi van? – Te képzelepsz!

Túl nagy fontosságot tulajdonítasz magadnak.
Komikus. Fő, hogy a dolgok terv szerint haladnak,
S mindez számodra kedvezőbb, mint gondolod.
Ne veszítsd el a fejed. Tedd, amit parancsolok.
Már mondtam egyszer, de megismétlem újra,
Jót akarok neked. Eredj, indulj az útra.
Nem kell fölfújni egy kis szerelmi bánatot!
Ezen átesünk mind. Aludj rá pár napot.
Itt egy birodalomról van szó, világos?
Mit számítasz te ehhez képest? Namármost:
Nyílt leszek, de vedd elő te is a józan eszed.
Én jó vagyok, s igen szelíd. És a te helyzeted?
Egy lakáj, az csak egy agyagedény, egy váza,
Amelyben megvalósulhat ura fantáziája.
Belőletek, amit akar, azt csinál gazdátok.
Ha úgy hozza a kedve, jelmezt ad rátok,
Ha úgy gondolja, akkor pedig leleplez.
Urat csináltam belőled. Fantasztikus szerep ez,
– Most. Per pillanat. – A ruha remekül állhat.
De ne felejtse el, hogy te akkor is lakáj vagy.
Most a királynőnek csaphattad a szelet.
Mint máskor a kocsimat hátul kísérgeted.
Legyen eszed.

RUY BLAS

szórakozottan hallgatja don Salluste-ot, és mint aki nem akar hinni a fülének

Istenem! – Irgalmas Isten!
Igazságos Isten! Miféle bűnöm büntetése itt lenn?

Mit követtem el? Mi Atyánk, a mennyben,
Nem akarhatod, hogy így kétségbe essem!
Hova is jutottam! – Mert ön számító fejjel,
Én semmiről se tudtam – csak hogy végignézze kéjjel –
Hogyan vergődik szerencsétlen áldozata,
Belökött engem egy sötét szakadékba!
Szerelmes, hű szívemet azért facsarta, tépte,
Hogy bosszúvágját kielégítse végre!
magában, önmagához beszél

Mert ez bosszú! Így van, ez már kétségtelen.
Könnyű kitalálni, hogy a királynő ellen!
De mit tehetek? Vagy mindent mondjak el?
Hogy undorral s rémülettel forduljon tőlem el?
Mint rossz bohóctól, ki addig üzte kettős játékait,
Míg jól megbotozzák, és elkergetik!
Soha! – Megőrülök! Kezdek összezavarodni!

szünet. Elréved

Úristen! Hogy miket tudnak e földön megalkotni!
A sötétben készül egy pokoli szerkezet,
Raknak bele sok alattomos fogaskereket,
Aztán, hogy a működését kipróbálják,
Beledobnak egy libériát, bármit, egy úr szolgáját,
Bekapcsolják, s a gép okádni kezd, sokat,
Először csak véres és mocskos rongyokat,
De egy szétroncsolt fej, gőzölgő szív is kibukkan,
Hát nem hátborzongató, ha ebben a pillanatban
Felismerik, hogy szemben a közhiedelemmel,
A lakájban voltaképp ott lapult egy ember!

don Salluste felé fordul

De még nem késő! Nagyjóuram, hadd kérjelek!
Még nem indult be a rettentő gépezet.

don Salluste lábához veti magát

Legyen velem, de főleg vele könyörületes!
Tudja, hogy nincs nálam szolga hűségesebb.
Ön mondta gyakran. Addig nem kelek föl innen!
Irgalom!

DON SALLUSTE

Nem érti. Úgy látszik, hiába minden.
Bosszantó!

RUY BLAS

don Salluste lábához kúszik
Irgalom!

DON SALLUSTE

Fogjuk rövidre.
az ablak felé fordul
Fogadok,
Hogy előbb rosszul zártad be az ablakot.
Behúz a hideg!
odamegy és bezárja a keresztablakot

RUY BLAS *fölkel*
Ez már sok! Jelen állás szerint
Olmedo herceg vagyok, a főminiszter itt!
Fölemelem fejem, habár ön eltaposna.

DON SALLUSTE
Hogy nevezik? Mintha rosszul hallottam volna.
Ruy Blas, Olmedo hercege? Álmodni jó!
Egy Bazan grófból lett monseigneur Olmedo.

RUY BLAS
Letartóztatattatom...

DON SALLUSTE
Megmondom, hogy neveznek.

RUY BLAS
szinte magánkívül
De...

DON SALLUSTE
Perbe fogsz? Tán mindkettőnket lefejeznek.
Be van kalkulálva. Túl hamar ünnepsz.

RUY BLAS
Mindent letagadok!

DON SALLUSTE
Ne legyél gyermeteg.

RUY BLAS
Nincs bizonyítéka!

DON SALLUSTE
Neked memóriád.
Én megteszem, hidd el, akár a Bibliát.
Te csak a kesztyű vagy, de én vagyok a kéz.
halkan, közeledve Ruy Blas felé
Ha nem engedelmeskedsz, és nem leszel kész
A fontos dolgokkal, miket parancsba adtam,
Ha egy szót is elárulsz ezzel kapcsolatban,
Ha a szemed vagy egy mozdulatod elárul,
Akkor, kit most úgy féltesz, minden órá hárul,
Pikáns kalandodat majd terjeszteni fogják,
Nevét és hírét a sárba tapossák,
És gyalázatán kacag az egész ország.
Aztán – hogy egy részlet se maradjon homályban –,
Egy papirost kap, mit jól őrzök mostanában,
Emlékszel még, hogy milyen kéz, mit írt oda?
És alá is írta, tudod még, kicsoda?
Ez ötlik majd rögtön szemébe: „Én, alulírott, Ruy Blas,
Ki lakáj vagyok, a gazdám monseigneur Finlas,
Minden ügyben, legyen nyilvános vagy titkos,
Úgy járok el, mint illik egy hű alkalmazotthoz.”

RUY BLAS
összetörve, elhaló hangon
Elég. – Amit csak kíván, megteszem.

A színpadmélyi ajtó kinyílik. Belépnek a tanácsosok. Don Salluste hirtelen beburkolja magát a köpenyébe.

DON SALLUSTE
halkan
Jönnek.
mélyen meghajlik Ruy Blas előtt. Fennhangon
Uram, parancsoljon velem.
el

NEGYEDIK FELVONÁS

„DON CÉSAR”

ELSŐ JELENET

RUY BLAS, APRÓD

RUY BLAS

félre, magában

Mit tegyek? – Ő a fontos itt, senki más, csak ő!
Loccsantsa szét bár agyvelőm egy durva kő,
Végezzem akasztófán, vagy lenn a pokolban!
Meg kell őt mentenem! – De honnan kezdjem, honnan?
Mit tegyek? Odaadni a szíved, a lelked, a véred,
Ez könnyű, ez semmi. Széttépni az aljas szövedéket!
Lelemény... – lelemény! Valamit ki kell találni! –
Úgy, ahogyan ez az ember tudott kombinálni!
Előlép a sötétből, és aztán visszamerül oda,
Az éj közepén egyedül mit csinál? – Hogy micsoda?
Az első pillanatban magamért könyörögtem?
Ez gyávaság volt, és ostobaság tőlem!
Nagyon gonosz ember. – Hogy azt feltételezzem
– Valami régi sérelemben kell, hogy gyökerezzen –,
Mikor zsákmányára a szörny állkapcsa rácsapódott,
Majd a királynőt elengedi, mert lakáján meghatódott!
Vadállatokat vajon kezessé lehet tenni?
– Szerencsétlen! Őt kell kimenekíteni!
Te okoztad vesztét! Mentsed meg bármi áron!
– Mindennek vége. Ez most az én bukásom!
S milyen magasról! Álom volt! – De őt utol ne érje!
Hol, mikor, milyen csapóajtón keresztül lép be
Az aljas áruló, az utolsó gazember?
Ki lelkemben s a házban minden járást ismer.
Bármikor cserélheti bármelyik aranyzárát.
Minden kulcs nála van. Kinyithat és bezárhat.
Jön és megy, az éjszaka közepén megérkezik,
Úgy tapos szívemen, mint a padlódeszkán itt.
– Álom volt, igen! A sorsunk megzavar,
Ha egyszerre történik minden, s túl hamar.
Bolond vagyok. Nincs egy jó gondolatom sem.
S még büszke voltam az eszemre, Istenem!
Beleveszek a dühbe, a felháborodásba,
Szegény fatörzs, a vihar nyögeti, rázza!
Mit tegyek? Gondoljuk végig. Nem szabadna
A palotát elhagynia. – Igen, itt a csapda.
Ez biztos. Elnyel az éj, és leránt az örvény.
Érzem a csapdát, de nem látom. – Magam összetörném!

Megvan. Megakadályozni, hogy elhagyja a palotát.
Értesítsük gyorsan – de ezt ki adja át?
Nincs senkim – kibem megbízhatom!
*csüggedten ábrándozik. Végül, hirtelen, mintha egy hirtelen
ötlettől indítatva felcsillanna a remény fény sugarára,
fölemeli a fejét*

Don Guritan!

Szereti! Hű hozzá! Igen!
odainti magához az apródot. Halkan

– Most rögtön ezután,

Don Guritanhoz mégy, és elnézését kérve
Megmondod neki, hogy a palotába térve
Siessen a királynőhöz, és mindkettőnk nevében,
Bármi is történne, bármit is hall, arra kérem,
Hogy három napig ne hagyja el az otthonát.
Menj, s az üzenetet pontosan így add át!
visszahívja az apródot

Ah!

jegyzetfüzetéből egy lapot tép ki és krétát vesz elő
És adja át ezt neki ezt – és hogy közben vigyázzon!
a térdén ír

– „Higgyen don Guritannak, tegye, amit tanácsol!”

összehajítja a papírt és az apródnak adja

Ami a párbajt illeti, mondd meg neki, ez egy tévedés,
Bocsásson meg, legyen elnéző, a helyzetem nehéz,
De most a királynőt értesítse mindenek előtt,
S hogy elégtételt adok neki a nyilvánosság előtt.
A királynő veszélyben forog. Ne távozzon el.
Semmiképp. Legalább három napig! – Így mondod el,
Szóról szóra. Vigyázz, ne lássa rajtad senkisémet.

APRÓD

Én hű vagyok, uram. Ön jó gazdám nekem.

RUY BLAS

Fuss, jó apródom. Biztos mindent fogsz tudni?

APRÓD

Igen, uram; légy nyugodt.

el

RUY BLAS

egyedül, egy karosszékbe zuhanva

Kezdek lecsillapodni.

Néha, mint valami lázas örületben,
Homályosan érzem mindazt, mit elfeledtem.
Igen, hatásos lesz. – Don Guritan... – De én?
Várjak itt don Salluste-ra? Miért is tenném?
Ne várjuk meg. Ez megbénítja, s egy napot nyerek.
Most pedig imádkozni a templomba megyek.
Indulok. Segítség kell, és Isten ad ihletet!
*Veszi a kalapját a pohárszékről, és megráz egy asztalra kitett
csengőt. Két néger, világoszöld bársony és aranyos brokát
ruhában, fölötte hosszúszárnnyú, berakott bársonykabátban
jelenik meg a hátsó ajtóban*

Most távozom. Nemsokára valaki érkezik.

– Saját bejáratán. – Mintha otthon volna itt.

És ha itt akárhol, akárhogy is viselkedik,
Nem zavarjátok. S ha mások is jönnének...
egy pillanatra habozik

Nos, legyen,

Hadd jöjjenek!
*egy mozdulattal elbocsátja a feketéket, akik engedelmesen
meghajolnak és távoznak*
Gyerünk!

el

*Abban a pillanatban, amikor az ajtó bezárul Ruy Blas mögött, nagy zaj hallatszik a kandalló
felől, amelybe hirtelen beleesik egy férfi, tépett köpenyben, és kizuhan a szobába. Don César az.*

MÁSODIK JELENET

DON CÉSAR

DON CÉSAR

*riadtan, kifulladásra, kábán, egyszerre vidám és nyugtalan
arc kifejezéssel*

Itt vagyok! Annyi baj legyen!

*fölkel, dörzsöli a lábát, amire ráesett, és nagy meghajlásokkal,
kalaplevéve jön előre a szobában*

Párdon! Ne is ügyeljenek rám, csak áthaladok.

Folytassák a csevegést. Már itt se vagyok.

Kicsit hirtelen jöttem be, ez kínos, úgy van!

megáll a szoba közepén és észreveszi, hogy egyedül van

– Senki! – Az előbb, míg a tetőn lapultam,

Mintha hangokat hallottam volna. – Senki!

beül egy karosszékre

Remek. Koncentráljunk. A magány jót fog tenni.

– Uff! Mennyi minden történt! – Előbb elképedek,

Aztán lerázom magamról, mint kutya a vizet.

Először is, a három rendőr, aki elkapott;

Az abszurd behajózás; majd a kalózkodás ott;

A nagyváros, ahol egyfolytában ütöttek;

A kísértések, aminek szüntelen kitétek,

Főleg egy sárga nő; ahogy a fegyházból leléptem;

A csavargás; s hogy Spanyolországba visszatértem!

Egy kész regény! Ahogy megjövök, az első napon,

Szembejön velem három rendőrhadnagyom!

Üldöznek vadul, őket szélvészféleg lerázom;

Megakad a szemem egy félreeső házon,

Átugrom a falat; futok; nem vett senki észre;

Függén föl egy fűszekamrán a háttetőre;

Végül egy kedves családi otthon fogad,

A kéményen át köpenyem darabokra szakad,

Frissen szereztem, de nem számít, hadd el!...

– Salluste úr igazán nagy pernahajder!

megnézi magát a kicsiny velencei tükörben, amely a faragott fiókos nagy ruhásszekrényen áll

– A mellényem kitart mellettem. Öreg harcos.
leveti kabátját és szemléli a tükörben használt, szakadt, toldozott-foldozott rózsaszín selyemmellényét; aztán gyorsan a lábához nyúl, egy pillantást vetve a kandalló felé
De a lábam kegyetlenül bevertem sajnos.
kihúzza a ruhásszekrény fiókjait. Az egyikben talál egy világoszöld, aranyhímzéses köpenyt, azt, amelyiket don Salluste Ruy Blas-nak ajándékozott. Megvizsgálja a köpenyt és összehasonlítja a magáéval
E köpeny, mintha az enyémnél csinosabb lenne.
a vállára dobja a zöld köpenyt, és helyette a sajátját teszi a ruhásszekrénybe, miután gondosan összehajtogatta; odateszi mellé a kalapját, amit egy ökölcsapással igazít a köpeny alá; azután visszatolja a fiókot. Büszkén sétálgat az aranyhímzéses szép köpenyben

Ami történt, történt. Itt vagyok. Minden rendbe.
Drága rokon, szeretnéd, ha emigrálnék Afrikába?
Ahol emberre egerészik a tigris! Nos, hiába!
Én bosszút állok rajtad, te elátkozott,
Iszonyú bosszút, de előbb táplálkozok.
Ma felkereslek, és pedig saját nevemben,
Csupa megrögzött bűnöző lesz kíséretemben,
Aztán pedig elevenen kezébe adlak
A hitelezőimnek, e siserehadnak.

egy sarokban egy pár pompás, csipkével díszített szárú rövidcsizmát talál. Fesztelenül leveti régi cipőjét és minden fakszni nélkül felhúzza az új csizmákat
Aljasságai helyszínét vizsgáljuk át.

miután megvizsgálta a szoba minden szögletét
E ház sok titkot rejt és nagy tragédiát.
Zárt ajtók, csukott spaletták, valódi börtön.
E bájos szállásra legjobb volt főntről jönnöm,
Mint ahogy a bort töltik a butéliákba.

sóhaj

– A bor ha jó, az jó! –
észreveszi a kis jobboldali ajtót, gyorsan benyit a kis fülkébe, utána a döbbenet kifejezésével tér vissza

Ki számított csodákra!

Piciny fülke, amin csak egy ajtó van!
a hátsó ajtóhoz megy, kitárja és kinéz rajta; utána becsapja és megint előre jön

Senki! – Hol a pokolban vagyok? – Fő, hogy meglógtam
A rendőrök elől. A többi kit érdekel?
Most vágjak ijedt pofát és rémüljek el,
Mert még életemben nem láttam ilyesmit?
visszaül a karosszékbe, ásít, aztán azonnal gyorsan fölkel
Minden rendben – csak épp dögunalmas itt!
szemügyre vesz egy sarokba szerelt szekrénykét a falon

Nézzük, ez valami könyvtár lesz valahol.
odamegy és kinyitja. Ez egy jól felszerelt kis éléskamra
Pontosan. – Pástétom, görögdinnye, bor,
Hideg vacsora. Hat palack. Sorold az igényed.
És erről a lakásról volt rossz véleményed.
egyik palackot vizsgálja meg a másik után
Jó összeállítás. – A szekrény nemes szívű.
az egyik sarokban kis kerekasztalt talál, odahozza a rivaldához
és vidáman pakolja tele mindennel, ami csak a kamrában van,
palackkal, tálakkal, stb.; egy poharat is tesz oda, egy tányért,
egy villát, stb. – Azután fogja az egyik üveget
Ezt olvassuk először.

tölt magának és egy hajtásra megissza

Csodálatos remekmű.

Az a régi híres költő írta: a nap!

A Xérès-des-Chevaliers sem bíborabb.

leül, egy második pohárral is tölt magának és iszik

Milyen könyv ér föl ezzel? Hol van ennél nagyobb
Szellemi érték!

iszik

Istenkém, mennyivel üdébb vagyok!

Együnk.

a pástétomnak esik

Rohadt rendőrök! Jobb vagyok futásba.

Nyomomat veszítették.

eszik

Te pástétomok királya!

Ha közben megjönne a ház ura... –

a büfészekrényből elhoz egy poharat és még egy terítéket,
amit az asztalra tesz

majd együtt eszünk.

– Feltéve, ha nem vesz üldözőbe. Úgyhogy siessünk.

dupla adagokat eszik

Vacsora után a házban körbemegyek.

Ugyan ki lakhat itt? Talán egy jó gyerek.

E helyen nyilván nőügyeket bonyolítanak.

Kinek ártok? Akárki vagy, hogy szólítsalak?

Sehogy – belátva gazdám halandó voltát,

Antik módra

félig letérdel és két karjával átöleli az asztalt

szépen átölelem az oltárt.

iszik

Ha ilyen a bora, rossz ember nem lehet.

Ha jön, illik, hogy megmondjam nevedet.

Szívrohamot kapsz majd drága rokonom!

Az a cigány? Az a rühes? Kit annyi bűn terhe nyom?

Zafári? A koldus? Senkiházi?... – Ő maga!

Don César de Bazan, don Salluste rokona;

Ez ám a meglepetés! A hír terjed a széllel!

Mikor jött vissza? Ma reggel? Vagy éjjel?

Tolongnak mindenütt látva ezt a bombát,
Egy elfelejtett nagy név, s újra idedobták!
Don César de Bazan! Csak nézzék meg nyugodtan.
Nem gondoltak rá, nem emlegették: s ott van.
Hát mégsem halt meg? Hisz élve láttátok őt!
Fenébe! így a férfiak – Csak nem? mondják a nők.
Mindenütt ez a zsongás fogad a szalonokban,
S rá háromszáz hitelező ugatása felel nyomban!
Igencsak szép szerep! – Egy kis pénz azért nem ártana.
zaj a bejáratnál
Jönnék! Mint egy vén csepűrágót kihajítanak.
– Nem számít, te csak csinálj bátran mindent végig,
César!
*egészen a szeméig beburkolja magát a köpenyével. A hátsó
ajtó kinyílik. Belép egy lakáj, a hátán nagy pénzeszsák*

HARMADIK JELENET

DON CÉSAR, EGY LAKÁJ

DON CÉSAR

tetőtől talpig megvizsgálja a lakájt

Barátom, mondd, mit keresnél itt?

félre

Fokozott a veszély, most kell a lélekjelenlét!

LAKÁJ

Don César de Bazan?

DON CÉSAR

a köpenyt leereszti arca elől

Don César? Az én lennék!

félre

Csodákról beszéltem!

LAKÁJ

Don César de Bazan?

DON CÉSAR

Az ám! Az vagyok. Bazan! De igazán!

Don César! Az egyetlen, hiteles, valódi!

Garofa grófja...

LAKÁJ

a karszékebe teszi a pénzeszacskót

Legyen szíves megszámolni.

DON CÉSAR

mint akinek káprázik a szeme, félre

Pérez! Ez már sok!

fennhangon

Kedvesem...

LAKÁJ

Számolja meg.

Át kell adnom önnek ezt a pénzüsszeget

DON CÉSAR

komolyan

Nagyon helyes! Értem.

félre

Pedig nem értem, nem én...

Hadd bontakozzon ki ez a bájos cselekmény.
Ez pont jókor jön.
fennhangon

Kérsz róla elismervényt?

LAKÁJ
DON CÉSAR

Nem, uram.
az asztalra mutat

Megtennéd, hogy oda letennéd?
a lakáj engedelmeskedik
És ki küldte?

LAKÁJ
DON CÉSAR

Ön tudja jól.
Az kétségtelen.

De...

LAKÁJ
DON CÉSAR

Ezt a pénzt – és ezt hozzá kellett tennem –
Az ismerőse küldi az ismerős célra.
teljesen meg van elégedve a magyarázattal
Ó!

LAKÁJ
DON CÉSAR

Kettőnk közt szükség van teljes diszkrécióra.
Psz!

Pszt!!! – A pénzt... – csodálatos fogalmazás!
Ismételd meg.

LAKÁJ
DON CÉSAR

Ezt a pénzt...
Ugyan, ki más!

Az ismerősöm küldi...

LAKÁJ
DON CÉSAR

Az ismerős célra.
Kettőnk közt...

Szükség van!!!

LAKÁJ
DON CÉSAR

Teljes diszkrécióra.
Abszolút világos.

LAKÁJ
DON CÉSAR

Én megteszem, a többi
Nem tartozik rám.

Bah!

LAKÁJ
DON CÉSAR

Csak önre!
Satöbbi!

LAKÁJ
DON CÉSAR

Ön érti.
Értem, és tudod, hogy mit mondok?
Pénzt átvenni még soha nem okozott gondot.

LAKÁJ
DON CÉSAR

Pszt!
Pszt!!! Fő a diszkréció! Szó torkomon akadt.

LAKÁJ

Számolja meg, uram!

DON CÉSAR Kinek nézel te engem?
megcsodálja a jól megtömött pénzeszsákot az asztalon
Szép dagadt!

LAKÁJ *ragaszkodna hozzá*
De...

DON CÉSAR M megbízom benned.

LAKÁJ Az aranypénz dukát.
A dublonok egyenként nyomnak két unciát.
A tallér nyolcadrész ezüst, rajta Mária és kereszt.

Don César kinyitja a pénzeszacskót és számos zacskót húz ki belőle, amik tele vannak arannyal és ezüstrrel, amelyeket kinyit és csodálattal borít ki az asztalra; aztán belemarkol a zacskókba, megtömi arannyal és ezüstrrel a zsebeit

DON CÉSAR *abbahagyja egy pillanatra és nagy méltósággal mondja*
félre
Fordulatokban gazdag regény koronája ez,
És a végállomás: egy teljes millió.
tovább tömi zsebébe a pénzt
Éppen erre jött egy nagy aranyhajó.
mikor az egyik zsebe tele van, a másikat kezdi tömni. Mindenhol
zsebeket keres a ruháján, és láthatóan elfelejtette a lakájt

LAKÁJ *szenvtelenül nézi*
Most pedig parancsaira várok.

DON CÉSAR *megfordul*
Mi van?

LAKÁJ Hogy végrehajtsam őket haladéktalan,
Az ügyben, amit ön ért, de én nem értek.
Magasabb érdek...

DON CÉSAR *félbeszakítja, mint aki mindent ért*
Igen, magánügy és közérdek!!!

LAKÁJ Követeli a legsürgősebb cselekvést.
Így mondták, hogy mondjam.

DON CÉSAR *vállára csap*
Köszönöm, te derék,
Hű szolga.

LAKÁJ S mert késlekednünk nem lehet többet,
A gazdám azért küldött, hogy segítsek önnek.

DON CÉSAR Cselekedjünk ekképp. Tegyük, amit kívánnak.
félre
Fogalmam sincs, mit mondjak, mit csináljak.
fennhangon
Hát jöjj, hajóm, és mindenek előtt –
bort tölt a másik pohárba

Ezt idd ki talán!

LAKÁJ Hogyan, uram?...

DON CÉSAR

Ezt idd ki talán!
a lakáj iszik. Don César újra tölt neki
A bor katalán!
leülteti a lakájt, itatja és újra tölt neki
Beszélgessünk.
félre

A szeme fénylik, már lángol.
fennhangon, elnyúlva a székén
Az ember, barátom, nem több, füst, fekete lángból,
Mely a szenvedélyek tüzével száll magasra.
újra tölt neki
Ha hülyeséget mondok, szólj, hogy hagyjam abba.
A füst, amelyik ott lebeg fönn a kék égen,
Megint teljesen más egy hosszú kéményben.
Emelkedik vidáman, de mi lezuhanunk.
megdörzsöli a lábát
Az ember csak rossz ólom.
tölt a két pohárba

Szerintem igyunk.
A dublonod nem ér annyit, mint a részeg gajdolás.
titokzatos arckifejezéssel húzódik közelebb hozzá
Vigyázzunk. A tengely is törik, ha túl nagy a nyomás.
Alap nélkül a fal leomlik pillanat alatt.
Kapcsold be, drágám, itt fönt a galléromat.

LAKÁJ

büszkén
Uram, én nem szobainas vagyok.
mielőtt don César meg tudná akadályozni, megrázza az
asztalra tett csengőt

DON CÉSAR

félre, rémülten
Csönget!
És ha a ház ura személyesen jön be?
Végem!

Jön az egyik fekete. Don César, akin nagy félelem lesz úrrá, elfordul az ellenkező irányba, mint aki nem tudja, mihez kezdjen.

LAKÁJ

a négernek
Kérem az úr gallérját hozza rendbe.

A néger komolyan közeledik az őt döbbenet bámoló don Césarhoz, aztán bekapcsolja a köpeny gallérját, meghajlik és távozik, César kővé dermedve marad ott.

DON CÉSAR

feláll az asztaltól, félre
Belzebub a házigazdám, becsületistenemre.
a rivaldához jön és nagy léptéssel jár-ke
Ne törődj semmivel, fogadd, úgy ahogy jön.
Tehát az összes aranyat a zsebembe tömöm.
Van pénzem! Mit kezdjek vele?
visszafordul az asztalnál ülő lakájhoz, aki tovább iszik,
és aki kicsit ingadozni látszik a székén
Ne rúgj be!
elrévedve, félre

S ha kifizetném a hitelezőket? – Na ne!
– Megnyugodna az a sok izgága lélek,
Akit egy kis előleggel megöntöznének.
Minek vizet önteni egy ilyen verembe?
Hogy is juthatott ilyesmi eszembe?
Hiába, a pénz az embert csak megrontja,
Legyen bár a vad Hannibál leszármazottja,
Kihozza belőle a polgári erényeket!
Megadjam tartozásom, hogy azt kérdjék: ez beteg?
Ah!

LAKÁJ

kiüssza poharát

Mit parancsol tehát?

DON CÉSAR

Csönd. Az úr most medítál.

Te igyál.

*a lakáj újra inni kezd. Don César tovább révedezik, és
hirtelen a homlokára csap, mint akinek egy ötlete támadt*

Megvan!

a lakájhoz

Kelj föl. Megmondom, mit csinálj.

Előbb tömd meg a zsebeid aranydukáttal.

*a lakáj diülöngélve fölkel és a mellénykabátjának zsebeibe
tömi az aranyat. Don César segít neki, miközben folytatja*

A szűk utcácskában, a főtérnek háttal

Keresd a kilencest. Pici, de szép a ház.

Majd meglátod a jobboldali ablakát,

Az üvege fölött papírhályog fedí.

LAKÁJ

Félszemű?

DON CÉSAR

Nem, kancsal. Vigyázz, megütheti

Az ember magát a lépcsőn.

LAKÁJ

Mi van ott? Létra?

DON CÉSAR

Mondjuk. Keményebb. – Fönt egy szépség a lakója,

Könnyen megismered filléres kalapjáról,

Alatta összevissza borzas nagy hajáról,

Kurta is, vörös is... – Tehát elbűvölő!

Légy tisztelettudó vele, fiam, mert a szeretőm e nő.

Hajdan szóke volt, Lucinda, szeme indigókék,

A pápánál járta egykor a fandangót még.

Száz dukátot adj neki nevemben. – A szomszéd

Nyomortanyán él egy vörösorrú dagadt alak,

Fején szeméig húzott rozzant filckalap,

Melyen lekókadttoll fityeg tragikusan,

Oldalán egy handzsár, a vállán rongydarab.

Adj a szegény ördögnek hat piasztered.

Ha továbbmész, és elhagyod a piacteret,

Sötét hely tátong ott, ha lenézel a torkán,

Rossz énekes lebujsz van a keresztutca sarkán,

Küszöbén vendég iszik, bagózik fáradhatatlanul.

Egy rendkívül finom ember, igen elegáns úr,

Még nem hallottam soha, hogy káromkodna,
Ő kebelbarátom, a neve Goulatromba.
– Harminc dénár! – Mondd neki, hogy fürgén igya el,
S hogy lesz utánpótlás, imája meghallgatásra lel.
Add a trógeroknak a legfényesebb pénzeket,
És rá se ránts, ha nagy szemet meresztenek.

LAKÁJ

És aztán?

DON CÉSAR

Tartsd meg a többit. Ha ezt megcsináltad...

LAKÁJ

Mit parancsol, uram?

DON CÉSAR

Hogy rúgj be, mint az állat!
Törj poharakat, üvölts, ahogy a torkodon kifér,
Ne menj haza, csak holnap – ha már leszállt az éj.

LAKÁJ

Úgy lesz, hercegem.
elindul az ajtó felé, nagy cikkcakkokat csinál

DON CÉSAR

nézi, ahogy megy, félre

Iszonyú részeg!

visszahívja. A másik közeledik

Ah!... – Ha az utcán bárkik nyomodba szegődnének.

Ne hozzá! szégyent az elfogyasztott szeszekre,

És gondoldj az igazi úriemberekre.

Ha egy-egy érme a zsebedből ki-kihull,

Hagyd ott – s ha egy arrajáró utánanyúl,

Legyen kukta, diák, teológus, csavargó,

Szedje föl nyugodtan – hadd legyen neki jó.

De akkor se légy túl szigorú, ha egyik-másik

Kissé rámenősen a zsebedben kotorászik.

Légy megértő. Ő is csak ember, mint mi ketten.

És mint meg van írva a régi törvényekben:

Ha már olyan borzalmas kaland ez az élet,

Tanuljunk meg örülni mások örömeinek.

melankolikusan

Egy nap e népeket lehet, hogy felakasztják!

Kell, hogy a kellő tiszteletet tőlünk megkapják!

– Eredj.

*a lakáj elmegy. Ahogy egyediül marad, don César visszaiül,
rákönyököl az asztalra, és mély tűnődésbe süppedni látszik*

A keresztény és a bölcs jár így el,

Ha pénze van, nem mindegy, hogy használja fel.

Legalább nyolc napig kitart! Hát elverem.

És ha marad egy kicsi, majd befektetem

Egy jámbor közalapba. De még nem bizakodok,

Attól félek, bármikor fordulhat a dolog.

Félreértés történt, és ez nem az enyém,

Félrehallott ő, és félrebeszéltem én...

A színpadmélyi ajtó kinyílik. Belép egy ősz hajjú öreg duenna, kétrétegű fekete ruhában, fekete mantillával a fején, kezében legyezővel.

NEGYEDIK JELENET

DON CÉSAR, DUENNA

DUENNA

Don César de Bazan?

DON CÉSAR

gondolataiba mélyedt, most hirtelen felemeli a fejét

Ez már sok!

félre

Egy asszonyállat!

*mialatt a duenna mélyen meghajol előtte, don César
döbbszerűen jön előre a rivaldához*

Emögött csak az ördög vagy don Salluste állhat!

Fogadjunk, hogy a kedves rokon is betoppán.

Egy duenna!

fennhangon

Én vagyok don César. – Hogy van?...

félre

Az öreg nő rendszerint egy fiatal előjele.

DUENNA

bókol és keresztet vet

Legyen áldott Jézus urunk eljövetele,

Legyen áldott e nap, a börtök napja.

DON CÉSAR

félre

E jámbor nyitány után számíts pikáns kalandra.

fennhangon

Így legyen! Jónapot.

DUENNA

Isten adjon neked sok üdvöt!

titokzatosan

Adott-e bárkinek, ki engem ide küldött,

Ma éjszakára itt egy titkos randevút?

DON CÉSAR

Én erre bármikor készen állok.

DUENNA

*a tarsolyából egy összehajtogatott levélkét húz elő,
de nem hagyja, hogy don César elvegye*

Ama diszkrét férfiút

Láthatom önben, aki pontosan ma éjjel

Üzent egy illetőnek, ki üldözi szerelmével,

És aki tudja ki?

DON CÉSAR

Csak én lehettem.

DUENNA

Jó.

A hölgynek férje van, vénséges csataló,

Ilyenkor elkel az elővigyázatosság,

Ezért az előkészületeket rám bízták.

Én nem ismerem a hölgyet, ön igen.

Én csak a szobalányát láttam. Ennyiben

Nincs neve.

DON CÉSAR

De nekem van.

DUENNA Egyszerű. A dáma
 Találkára megy el ahhoz, aki imádja,
 De attól tartva, ez hátha cselvetés,
 Ezért a túl nagy óvatosság sem kevés.
 Röviden, engem azért küldtek, hogy előttem
 Erősítse meg...

DON CÉSAR Hogy maga milyen egy kegyetlen!
 Mit rágódunk ennyit egy vacak levél-ügyön!
 Mondom, hogy én vagyok én!

DUENNA *leteszi az asztalra az összehajtott levelet, amit César kíváncsian vizsgál*
Nos, ha ön ön,
 Akkor írja rá: *Jöjjön!*, a levélke hátuljára.
 De ne saját kezével, nehogy kompromittálja.

DON CÉSAR Küldetés végrehajtva.
 Még csak azt kéne!
félre
kinyújtja kezét, hogy elvegye a levelet, de vissza van pecsételve, és a duenna nem engedi, hogy hozzányúljon

DUENNA Küldetés végrehajtva?
 Ne nyissa fel. Nem így volt összehajtva?

DON CÉSAR Csak jelez!
 Francba!
félre
 Annyira látnám!... játsszuk a szerepem!
megrázza a csengőt. Belép egy fekete
 Tudsz írni?
a fekete bólint. Don César megdöbben. Félre
 Csak jelez!
fennhangon

Néma vagy, gyerekem?
a fekete újra bólint. Don César újra megdöbben. Félre
 Na jó! csak így tovább! A néma következik!
a némának, a levélre mutatva, amit az öregasszony
a kezében tart az asztalon
 – Írd ide: *Jöjjön!*
a néma ír. Don César jelzi a duennának, hogy vegye el a levelet, a némának, hogy menjen ki. A néma kimegy. Félre
 Ez engedelmeskedik!

DUENNA *titokzatos arckifejezéssel visszahelyezi tarsolyába a levélkét és Césarhoz közeledik*
 Látni fogja. A szép hölgy ugye igézetes?

DON CÉSAR Már a komornája is tökéletes.
 Elbűvölő!

DUENNA Félrehívott engem a szertartás közepében.
 Már a komornája is tökéletes.
 Félrehívott engem a szertartás közepében.
 Nagyon szép. Az arca angyal, de démon ül szemében.
 És járatos a szerelmi praktikákban.

DON CÉSAR *félre*
 Én a komornát is elfogadnám bátran!

DUENNA
 Ha abból indulok ki, hogy az urak mindig szebbek,
 Mert szolgának egy se választ maga mellé szebbet,
 Az ön szerelme biztos gyönyörű.

DON CÉSAR Mint a patyolat!

DUENNA *bókol mielőtt eltávozna*
 Csókolom a kezét.

DON CÉSAR *egy marék aranyat ad neki*
 Én zsírozom mancsodat.
 Fogd, anyó!

DUENNA *zsebrevágja a pénzt*
 Az ifjúság bohó!

DON CÉSAR *kitessékeli*
 Nem lesz hiba.

DUENNA
 Ha kell csak hívj, jövök... A nevem Oliva,
 San-Isidro kolostor. –
el. Aztán újra kinyílik az ajtó és a feje újra felbukkan
 A jobboldali padsor,
 A templomban a harmadik oszloptól.
Don César türelmetlenül fordul meg. Az ajtó becsapódik,
aztán újra kinyílik, és az öregasszony újra megjelenik
 Ma este látni fogja! Mondjon értem egy imát.

DON CÉSAR *dühösen kikergeti*
 Hess!
a duenna eltűnik. Az ajtó becsapódik
 Elhatároztam, hogy mostantól hibát
 Nem találok semmiben. Nem hasra, a holdra estem.
 Igencsak kedvezően alakult az estem;
 A gyomor jóllakott, most már a szív jön. Éljen!
ábrándozik
 Ez az egész annyira szép! – Csak véget ne érjen!

Kinyílik a hátsó ajtó. Megjelenik don Guritan, két csupasz karddal a hóna alatt.

ÖTÖDIK JELENET

DON CÉSAR, DON GURITAN

DON GURITAN *hátról*
 Don César de Bazan?

DON CÉSAR *megfordul és meglátja don Guritant a két karddal*
 Na végre, már vártalak!
 Kalanddal indult, de még jobbat tartogat a nap.

Lakoma, pénz, találka – most már párbajoznám!
Csak visszatalálok hozzád, régi formám.
vidám üdvözlések közepette siet don Guritan elé, aki nyugtalanul mered rá és pár merev lépést tesz előre
Erre, drága uram. Fáradjon be, ha mondom.
karosszékkal kínálja. Don Guritan állva marad
Foglaljon helyet. – Érezze magát otthon.
Úgy örülök, hogy látom. Beszélgessünk kicsit.
Madridban mi újság? Világváros ez itt.
Azt hiszem lemaradtam; nem ért utol a hír;
Nekem még a hősök: Matalobos s Lindamire.
És úgy vélem, ha itt bármiféle rablás fenyeget,
Inkább a nők szívét viszik el, mint erszényüket.
A nők, uram! Ez az elátkozott fajzat,
A rabjuk vagyok, teljesen összezavartak.
Beszéljen, segítsen, adjon jó tanácsot,
Mint aki nem is él, mint aki embert rég nem látott:
Abszurd lény vagyok, egy halott, egy éber alvó,
Egy tudatlan barom, egy világvégi hidalgo,
Ellopták a tollamat, a kesztyűm elveszett.
Az én utam extravagáns tájon át vezetett.

DON GURITAN

Úton volt, jóuram? Hát én is úton voltam,
S önnél jobban!

DON CÉSAR

széles mosoly ül arcára

S hol-merre járt? Milyen országokban?

DON GURITAN

Fent. Északon.

DON CÉSAR

Én meg a térkép legalján,
Lent délen.

DON GURITAN

Megfulladok a dühtől!

DON CÉSAR

De úgy ám!
Én teljesen ki vagyok bukva!

DON GURITAN

Ezerkétszáz mérföld!

DON CÉSAR

Részemről kétezer! Van ott sárga nő, kék, zöld,
Sőt fekete. Az égen ott felhők sosem úsznak,
Emléke boldog Algírnak, bájos Tunisznak,
Hol az igen finom modorú törökök
Karóba húznak bárkit egy kapu fölött.

DON GURITAN

Engem kijátszottak, uram!

DON CÉSAR

Engem meg eladtak!

DON GURITAN

És szinte száműztek!

DON CÉSAR

És majdnem lenyakaztak!

DON GURITAN

Neuburgba küldenek, nincs apelláta,
S négy szót küldtek velem, egy kis dobozba zárva:
„Tartsátok ott a vén hülyét, amíg marad.”

DON CÉSAR *nevetésben tör ki*
Remek! Ki volt az!

DON GURITAN *Kitöröm még nyakad*
César de Bazan!

DON CÉSAR *komolyan*
Ah!

DON GURITAN *De a legszemtelenebb,*
Hogy egy apródot küldött el maga helyett.
Bocsánatot kér! mondja. S elküld egy tapsifülest!
Hát én látni se akartam. Nem voltam rest,
Lecsukattam, és eljöttem az urához.
Az aljashoz! A gyávához! César de Bazanhoz!
Itt helyben megölöm! Hol van?

DON CÉSAR *még mindig komolyan*
Itt vagyok.

DON GURITAN *Ön! – Ugrat?*

DON CÉSAR *Én vagyok don César.*

DON GURITAN *Mit hallok!*
Már megint?

DON CÉSAR *Már megint!*

DON GURITAN *Ezt hagyja abba, ha kérhetem.*
Engem roppantul untat, csöppet sem élvezem.

DON CÉSAR *De ön annyira szórakoztató! Minden jel arra vall:*
Féltékeny. Hát barátom, itt nem kicsi a baj.
Mert az a kár, amit saját hibánk okoz,
Rosszabb, mint mit másoké a fejünkre hoz.
Szegény legyek, ne fösvény, ha választhatok,
És féltékeny helyett, inkább felszarvazott.
Ön viszont mind a kettő. Egy a vége:
Ma este eljön hozzám a kedves felesége.

DON GURITAN *A feleségem!*

DON CÉSAR *Igen, a felesége!*

DON GURITAN *De pajtás!*
Az nincs nekem.

DON CÉSAR *Akkor mire volt jó ez a felhajtás!*
Már negyedórája – és azt mondja, oka nincs is –
Üvölt mint egy férj, és zokog mint egy tigris?
De annyira, hogy én, teljes naivitással,
Ellátom egy halom férjnek szóló tanáccsal!
De ha nem nős, hogy verje meg az Isten,
Milyen jogon ennyire nevetséges itten?

DON GURITAN *Tudja uram, hogy a türelmem elfogyott?*

Ez meg micsoda?
meghallja César és Guritan lépteit
Mi lehet ez a lárma?
elgondolkodva járkál föl-alá
Gudiel ma reggel felfigyelt az apródjára,
És követte. – Az apród don Guritanhoz futott. –
Ruy Blas sehol. – És az apród. – Sátánfajzatok!
Ez ellentámadás! Bizalmas üzenetet küldött
Don Guritannal, hogy megóvja a királynőt!
– A némákból nem lehet kiszedni semmit! – Már bánt!
Nem láttam előre ezt a don Guritant!

Don César visszajön. Kezében a csupaszkard, amit belépve egy karosszékrebe hajít.

HETEDIK JELENET

DON SALLUSTE, DON CÉSAR

DON CÉSAR Ilyen, mikor az ördögöt házában meglepik!

DON SALLUSTE Don César!

DON CÉSAR *kacagva fonja össze mellén a karját*
Valami szörnyű tervet szövögetsz te itt!
Szétszaggatok mindent, ne félj, egy perc alatt!
Belerondítok, mint a tűzparancsolat!

DON SALLUSTE *félre*
Vége!

DON CÉSAR *nevet*
Ma reggel az időt azzal mulattam,
Hogy a pókhálóidba belegabalyodtam.
Egyetlen terved épen nem maradhatott.
Vaktában csapkodok. Mindent lerombolok.
És nagyon élvezem!

DON SALLUSTE *félre*
Mit művelt ez itt?

DON CÉSAR *egyre hangosabban nevet*
A pénzes embered – aki intézte ügyeid!
– Az ismerőstől! – Az ismerős célra! –
nevet
Jobb nem is lehet!

DON SALLUSTE Na és?

DON CÉSAR Leitattam.

DON SALLUSTE S a pénz, ami vele érkezett?

DON CÉSAR *fenségesen*
Bizonyos embereknek ajándékba adtam.
Az én barátaimnak én barátja maradtam.

DON SALLUSTE Hidd el, a gyanúd teljesen megalapozatlan...
Én...

DON CÉSAR *megcsörgeti a zsebeit*
Nem felejtettem el a zsebeimbe is dugni.
újra nevetni kezd
Még emlékszel? A hölgy!...

DON SALLUSTE Ó!

DON CÉSAR *észreveszi don Salluste ijedtségét*
Akiról tudod ki –
don Salluste kettőzött szorongással hallgatja.
Don César nevetve folytatja
Nevében duenna jött, nőben igazán ronda,
Szakállas volt az édes, uborka volt az orra...

DON SALLUSTE De mért?

DON CÉSAR Kinyomoztatni fent említett személlyel,
Hogy tényleg don César várja-e itt ma éjjel...

DON SALLUSTE *félre*
Jó ég!
fennhangon
Te mit feleltél?

DON CÉSAR Azt mondtam, igen, drága kincsem!
Várom őt!

DON SALLUSTE *félre*
Talán még nem vészett el minden!

DON CÉSAR Végül a gyilkos, kit rámküldtél, az a kapitány,
Ki arra kért, csak hívjam úgy, hogy – Guritan,
don Salluste egy mozdulatot tesz
Aki nem fogadta, nagy bölcsen ma reggel,
César lakáját, ki elment egy üzenettel,
S megtudakolni, mi történt, ide jött át...

DON SALLUSTE És te mit csináltál?

DON CÉSAR Kinyírtam a vén idiótát.

DON SALLUSTE Tényleg?

DON CÉSAR Tényleg. Most szállt ki belőle a lélek.

DON SALLUSTE Biztos, hogy halott?

DON CÉSAR Attól tartok.

DON SALLUSTE *félre* Újra élek!
 Szerencse fel! Nem tudott ártani nekünk!
 Ellenkezőleg. De talpára útilaput kötünk.
 Mehet világgá! Nem ilyen segítségről álmodok!
 A pénz nem számít.
fennhangon Érdekes fordulatok.
 És nem találkoztál itt senki mással?

DON CÉSAR Nem.
 De fogok. Folytatni akarom. A nevem
 A városban szerintem nagy vihart kavar.
 Óriási botrányt csinálok. Ha nem zavar.

DON SALLUSTE *félre*
 Fenébe!
izgatottan közeledik don Césarhoz
 Tartsd meg a pénzt, de távozz a házból.

DON CÉSAR Naná! Majd elkapnak odakint! Tudom, mit játszol.
 Megint az embereidet küldöd majd rám,
 Bámuljam azúrkék hullámaid, Mediterrán.
 Na, nem.

DON SALLUSTE Higgy nekem.

DON CÉSAR Érzem, hogy e börtön-palotában
 Vergődik valaki a te szörnyű csapdádban.
 Az udvari intrika, mint a kétágú létra.
 Egyik ágán, bilincsben, megzavarodva,
 A páciens mászik föl; a másikon a hóhér.
 – A hóhér itt te vagy – szólj, ha ehhez szó fér.

DON SALLUSTE Ó, én...

DON CÉSAR De én a létrát kihúzó alólád, sutty!

DON SALLUSTE Isten bizony...

DON CÉSAR Én nem szállok ki, rombolok, míg bírom,
 Tudom, hogy milyen erős, milyen rafinált vagy,
 Aki két-három szálat is egyszerre rángat.
 Az egyik végén én vagyok!

DON SALLUSTE Figyelj...

DON CÉSAR Üres retorika!
 Tudom, hogy az út végén ott várna Afrika!
 Te vagy az, aki hamis Cesarokat fabrikáltál!
 Te vagy az, aki engem kompromittáltál!

DON SALLUSTE Minderről csakis a véletlenek tehetnek.

DON CÉSAR A véletleneknél ne tudnál vétkeesebbet?
 Ezzel etetik a gazemberek a hülyéket.
 Semmi sem véletlen! Mindent széjjeltépek!
 De előbb megmentem, kiket elveszítenél.

Elüvöltöm a nevem, hadd vigye a szél.
fölmászik az ablakhoz és kinéz
Nahát! Épp két rendőr megy el odakint.
a rácson kidugva kezét integet és kiabál
Hahó!

DON SALLUSTE

rémülten, a rivaldánál, félre
Mindennek vége, ha ezeknek odaint!

Jön két rendőr, előttük egy tiszt. Don Salluste élénk zavarban. Don César diadalmasan közeledik a tiszthez.

NYOLCADIK JELENET

AZ ELŐBBIEK, EGY TISZT, RENDŐRÖK

DON CÉSAR

a tisztnek
Tiszt úr, a jegyzőkönyvbe diktálom most...

DON SALLUSTE

a tisztnek, Césarra mutatva
Hogy elfogták a híres tolvaj Matalobost!

DON CÉSAR

döbben
Mi?

DON SALLUSTE

félre
Mindent megnyerek, ha nyerek huszonnégy órát.
a tisztnek
Ez az ember fényes nappal betört ide hozzánk.
Fogjátok el a tolvajt.

A rendőrök galléron fogják don Césart.

DON CÉSAR

dühödt, don Salluste-nek
Kiszúrod a szemünket?
Pofátlan hazug ember!

TISZT

Ki hívott ide minket?

DON SALLUSTE

Én.

DON CÉSAR

Ez kissé erős!

TISZT

Nyugalom. Halljuk az érveit.

DON CÉSAR

Én vagyok César de Bazan, személy szerint!

DON SALLUSTE

Don César? – Nézzék a köpenyt, s hogy nem illik rája.
A SALLUSTE név van ráírva a gallérjára.
Ezt a köpenyt épp most lopta tőlem el.

A rendőrök lerángatják róla a köpenyt, a tiszt megvizsgálja.

TISZT

Tehát hazudsz.

DON SALLUSTE

A mellény, mit visel...

DON CÉSAR *félre* Átkozott Salluste!

DON SALLUSTE Alba gróf tulajdona, akitől elemelték... –
mutatja a ruha ujjának bal hajtókéjára hímzett címert
S akinek íme itt a címere!

DON CÉSAR *félre* Mindent tud, tessék!

TISZT *tanulmányozza a címert*
Igen, a két arany kastély...

DON SALLUSTE És nézze a két üstöt,
Enriquez és Gusman.
miközben vitázott, don César néhány dublont ejt ki a zsebéből.
Don Salluste mutatja a tisztnek, hogy vannak don César
zsebei megrakva

Az aranyt és ezüstöt
Tisztességes ember így tartja magán?

TISZT *fejét ingatva*
Hmm!

DON CÉSAR *félre* Mefogott!
a rendőrök megmotozzák és elveszik a pénzét

RENDŐR *motozás közben* Iratok is vannak itt.

DON CÉSAR Az ám!
Levélkék, mennyi viszontagságot kibírtatok!

TISZT *vizsgálja az iratokat*
Levelek... mi ez? – sokféle írás... személyes iratok...

DON SALLUSTE *felhívja figyelmét a címzésre*
Mind Alba grófnak szól!

TISZT Igen.

DON CÉSAR De...

RENDŐRÖK *megkötözik a kezét* Kapt el. Megvan!

EGY RENDŐR *bejön, a tiszthez*
Kint egy meggyilkolt férfi holtteste van, uram.

TISZT Ki a gyilkos?

DON SALLUSTE *Césarra mutat*
Ő!

DON CÉSAR *félre* A párbaj! Ki a franc akarta?

DON SALLUSTE Mikor belépett ide, kezében volt a kardja.
Ott van.

TISZT

vizsgálja a kardot

Véres. – Helyes.

don Césarnak

Te velük mész!

DON SALLUSTE

don Césarnak, akit a rendőrök elvisznek

Jóestét, Matalobos.

DON CÉSAR

egy lépést tesz felé és mereven nézi

Elképesztő csibész!

ÖTÖDIK FELVONÁS

„A TIGRIS ÉS AZ OROSZLÁN”

ELSŐ JELENET

RUY BLAS, *egyedül*

RUY BLAS

Vége. Elhamvadt álom! Vége a látomásnak!
Estig össze-vissza jártam az utcákat.
Most remélek. Nyugodt vagyok. Éjjel
Jobb gondolkodni, a fej nincs szanaszéjjel,
Nincsenek zajok. A sötét falak nem nyomasztanak;
Minden bútor a helyén; kulcsok bent a zárban;
A némák fönt alszanak, minden nyugodt a házban.
Nincs ok riadalomra. Apródom hú. Minden rendben.
Don Guritanra is számíthatok ebben.
Istenem! Ugye már köszönetet mondhatok,
Hogy a figyelmeztetés őhöz eljutott,
Hogy segítettél, igaz Isten, s imám hatott,
Megvédeni egy angyalt, becsapni Salluste-ot,
Hogy úrnőmnek nem kell félni, s szenvedni se fog,
Hogy biztosan megmenekült – és én meghalhatok?
kebléből egy kis fiolát húz elő, amit az asztalra tesz
Igen, halj meg, gyáva! A mélység nyeljen el!
Halj meg úgy, mint ki nagy bűnért vezekel,
Halj meg itt, te aljas, nyomorultan, egyedül!
*széttárja fekete köntösét, ami alól az első felvonásban
viselt libéria tűnik elő*
Halj meg lakájruhádban, szolgáljon szemfedeledül!
– Ha eljön a démon megnézni halott áldozatát,
egy bútorral elbarikádozza a titkos ajtót
Ne e szörnyű ajtón lépjen be legalább!
visszajön az asztalhoz
– Biztos találkoztak, az apród s don Guritan,
Akkor még nem volt reggel nyolc óra se tán.
mereven nézi a fiolát
– Az ítéletet magam fölött kimondtam,
És én is hajtom végre, és itt nyomban
Magamra gördítem a súlyos sírkövet.
Megszerzem magamnak azt az örömet,
Hogy engem immár senki meg nem menthet.
Nem állítja meg senki zuhanásomat.
a karosszékre zökken
Ő szeretett! – Bár Isten támogatná szándékomat!
Nem merem!
sír

Miért is nem hagytak minket békén!
fejét a kezébe temeti és zokogva sír
Ó, Istenem!
felemeli a fejét és tévetegezen nézi a fiolát
Az ember, aki eladta ezt, a végén
Megkérdezte még tőlem, hányadika van.
Nem tudtam. Fáj a fejem. Minden bizonytalan.
A világ gonosz. Meghalsz, és senki se sajnál.
Szenvedek. – Szeretett! – S hogy ami elmúlt, az már
Nem térhet vissza soha többé! – Megfoghatatlan.
Nem látom többé! – A keze, amit megszoríthattam,
Az ajka homlokomon... – Imádott angyal!
Szegény angyal! Az ember kétségbeesik és meghal!
Ruhája, melynek minden redője boldogított,
A lába, melytől, ha arra járt, a lelkem izzott,
Szeme, melytől megrészegült túl óvatos szemem,
A mosolya, a hangja... – Nem látom többé, nem!
Nem hallom soha többé! Lehetséges lenne?
Már soha!

Szorongva közelíti kezét a fiolához; abban a pillanatban, amikor görcsösen megragadja, a színpadmélyi ajtó kinyílik. Megjelenik a királyné, fehérbe öltözve, rajta sötétszínű köpeny, amelynek kapucnija a vállára hullva látni engedi sápadt arcát. Kezében halvány fényű lámpát hoz, leteszi a földre és gyorsan Ruy Blas-hoz megy.

MÁSODIK JELENET

RUY BLAS, A KIRÁLYNÉ

KIRÁLYNÉ *belépve*
Don Césár!

RUY BLAS *iszonyattal fordul hátra, miközben villámgyorsan összezárja magán a ruhát, ami eltakarja libériáját*
Egek! Ez ő! – Bezárult a kelepce!
Hurokba lépett!
fennhangon
Felség!...

KIRÁLYNÉ *Ahogy iszonyodva ott áll!*
Césár...

RUY BLAS *Ki mondta, hogy ide jöjjön?*

KIRÁLYNÉ *Te voltál.*

RUY BLAS *Én? – Hogyan?*

KIRÁLYNÉ *Kaptam tőled....*

RUY BLAS *zihálva*
Csak mondja sebesen!

KIRÁLYNÉ *Egy levelet.*

RUY BLAS

Tőlem!

KIRÁLYNÉ

A kézírásodat megismerem.

RUY BLAS

Így csak fejjel rohan a falnak, asszonyom!
És én nem írtam semmit, ezt biztosan tudom!

KIRÁLYNÉ

kebléből kihúzza a levelet, és megmutatja
Olvasd.
Ruy Blas izgatottan elveszi a levelet, a lámpához hajol és olvassa

RUY BLAS

olvas
„Engem itt szörnyű veszély fenyeget.
Csak királynőm menthet ki a viharból engemet...
döbbenet néz, mint aki nem tudja folytatni

KIRÁLYNÉ

folytatja, ujjával mutatva a sort, amit olvas
Ha eljön hozzám a házamba ma este,
Ha nem, végem.”

RUY BLAS

elhaló hangon
Ki számított erre a rettenetre?
A levél!

KIRÁLYNÉ

tovább olvas
„A fasor végén a titkos bejáraton,
Éjjel, mikor nem ismerhet föl senki, angyalom,
Bizalmas emberem nyit ajtót.”

RUY BLAS

félre
Az emlékezet
Cserben hagyott.
a királynőnek, rettenetes hangon
Menjen innen!

KIRÁLYNÉ

Jól van, megyek,
Don César. Hogy bánhat velem ilyen gonoszan!
Mit vétettem?

RUY BLAS

Hogy mit vétett? A vesztébe rohan!

KIRÁLYNÉ

Tessék?

RUY BLAS

Most nincs idő a magyarázkodásra.
Meneküljön.

KIRÁLYNÉ

Mivel nem árt az óvatosság ma,
Még reggel korán idejött egy duenna...

RUY BLAS

Jó ég! – Minden pillanatban, mint szív, ha vérét ontja,
Érzem, amint élete lüktetve elfolyik.
Menjen!

KIRÁLYNÉ

mint aki hirtelen rájött valamire
A szerelmes sok mindent megálmodik,
Megérez. Ami önnel történik, rettenetes dolog.
A veszélytől akar megóvni! – Maradok.

RUY BLAS Ez aztán nagyszerű gondolat! Jézusom!
Itt maradni ilyenkor, éppen itt! Nem hagyom!

KIRÁLYNÉ A levelet ön írta. Tehát...

RUY BLAS *kétségbeesve égnék emeli karját*
Te jóságos ég!

KIRÁLYNÉ Azt akarja, hogy elmenjek.

RUY BLAS *megragadja a kezét*
Értse meg!

KIRÁLYNÉ Előbb rájövök még.
Fogja magát, és ír egy levelet, amit elküld...

RUY BLAS Nem írtam neked. Ártó szellem vagyok. Menekülj!
Nem én, de te futsz a csapdába gyermekem!
A pokol ördögei lesnek rád, higgy nekem!
Nem tudlak hát meggyőzni semmiképp?
Figyelj, szeretlek, ezt pont te ne értenéd?
Ha ezzel sötét gyanúdat eloszlathatnám,
A szívemet a mellemből kiszakítanám!
Szeretlek. Menj!

KIRÁLYNÉ Don César...

RUY BLAS Most jut eszembe: téged beengedtek?

KIRÁLYNÉ Igen.

RUY BLAS Sátán!

Ki?

KIRÁLYNÉ Egy álarcos ember, ki a fal árnyékában állt.

RUY BLAS Álarcos? Mit mondott? Magas volt? Mit csinált?
Miféle ember? Beszélj! Mondd! Szerinted kicsoda?

Egy fekete ruhás és álarcot viselő férfi jelenik meg a színpadmélyi ajtóban.

ÁLARCOS Én voltam!

Ledobja az álarcot az arcáról. Don Salluste az. A királyné és Ruy Blas rémülettel ismerik föl.

HARMADIK JELENET

AZ ELŐBBIEK, DON SALLUSTE

RUY BLAS Meneküljön, felség!

DON SALLUSTE Nincs hova.
Neuburgi Mária többé nem spanyol királyné.

KIRÁLYNÉ *borzadva*
Don Salluste!

DON SALLUSTE *Ruy Blas-ra mutat*
Mert örökre ezé a férfié.
Hozzáköti a sorsa.

KIRÁLYNÉ Egek, tényleg csapdába estem!
És don César...

RUY BLAS *kétségbeesve*
Felség, ó jaj, én figyelmeztettem!

DON SALLUSTE *lassú léptekkel közeledik a királynéhoz*
Kezemben vagy. – De nem bántalak,
Felséges asszonyom, hisz nincs bennem harag.
Én önt itt találom – kérem, beszéljünk halkán –
Don Césarral, éjfélkor, ebben a kerti lakban.
Ha ezt a tényt megtudja a nyilvánosság,
Rómában a házasságát annullálni fogják.
A szentatyát értesíthetem, akár ma éjjel,
De elintézhetjük közös megegyezéssel.
S marad minden titokban.
zsebéből pergament húz elő, amelyet kigöngyölt és a királyné elé tesz
E levelet aláírja nekem,
Férjéhez szól, a királyhoz. Én intézkedem,
Hogy a főkamárásnak átadja az udvarmester.
És végül, egy kocsi, megrakva kincsekkel,
kifele mutat
Vár odakint. – Induljanak azonnal. Ha úgy adódik,
Akadálytalanul eljutnak Toledóig.
És Alcantarán túl már ott van Portugália.
Kifogásunkra nem kell számítania.
Mi szemet hunyunk. – Fogadjon szót. Egyet mondok:
Jelenleg, esküszöm, csak én ismerem e kalandot;
Ha elutasít, arról tudni fognak Madridban.
Ne veszítse el a fejét. Kezemben van.
az asztalra mutat, egy írókészletre
És itt találhatók, hölgyem, az írószer.

KIRÁLYNÉ *lesújtva egy karosszékre rogy*
A markában tart!

DON SALLUSTE De nem kérek egyebet,
Csak a beleegyezését, amit megkap a király.
halkán, Ruy Blas-hoz, aki mozdulatlanul hallgatja mindezt végig, mint akit villám sújtott
Érted is dolgozom, hallgass, semmit ne csinálj.
a királynénak
Írja alá.

KIRÁLYNÉ *reszketve, félre*
Mit tegyek?

DON SALLUSTE *füléhez hajol és egy tollat nyújt neki*
Rajta! ugyan mit ér egy korona?

Boldogságát nyeri el, ha egyszer a trón oda.
Az embereim odakint maradtak. Senki semmit
Nem tud erről. Csak mi hárman.
*megpróbálja a királyné ujjai közé nyomni a tollat,
amit ellök és nem vesz el*

Na, megtesz ennyit?

*a királyné, habozva, zavartan és szorongással eltelve
néz don Salluste-ra*

Ha nem írja alá, csak önmagát bünteti.
Jön a botrány és a kolostor!

KIRÁLYNÉ

lesújtva

Egek!

DON SALLUSTE

Ruy Blas-ra mutat

César szereti.

Méltó önre. Esküszöm, és ez becsületszó,
Hogy régi család sarja. Szinte uralkodó.
Van sziklavára és hűbéri uradalma.
Olmedo hercege, Bazan, a spanyolok grandja...
*a pergamenre löki a fejét vesztett, reszkető királyné kezét,
aki mintha kész lenne rá, hogy aláírja*

RUY BLAS

mint aki álmából ébred

Ruy Blas-nak hívnak, és egy lakáj vagyok!
*kitépi a tollat a királyné kezéből és a pergament is,
amit összetép*

Ne írja alá! – Végre! – Azt hittem, megfulladok!

KIRÁLYNÉ

Mit mond ez? Don César!

RUY BLAS

*ledobja fekete köntösét és megmutatja, hogy libériában van;
kard nélkül*

Hogy Ruy Blas a nevem,

És nemrég ennek az embernek a lakája lettem!

don Salluste felé fordul

Azt mondom, hogy már elég az aljasságból,
És hogy nem kell a jutalma. – Kereskedjen máshol!
– Igen, a szavai még itt csengenek fülemben! –
De eljött a perc, és végre fölédtem! –
S bár még gúzsba köt az ocsmány összeesküvés,
Tovább egy lépést sem megyek. És ha össze is
Kapcsol minket e tett közös gyalázata,
Nekem lakájruhám lehet, de a lakájlélek maga!

DON SALLUSTE

a királynénak, hidegen

Ez a férfi valóban a lakájom.

Ruy Blas-nak, parancsolóan

Most már elég.

KIRÁLYNÉ

*kétségbeesett sikoly szakad ki belőle és a kezét tördeli
Te igazságos ég!*

DON SALLUSTE

folytatja

Csak túl hamar beszélt.

összefonja karját, kihúzza magát és dörgő hangon szólal meg
Na jó, akkor mondjuk el mindent. Nincs jelentősége!
A bosszúm így is teljesült, és itt a vége.

a királynőnek

És mi a véleménye? – Madrid jót röhög, ha mondom!

Ön lefokozott engem! én trónjától megfosztom.

Ön száműzött engem! De én elüldözöm.

Ön a szolgálóját kínálja feleségnek, ön?

nevetésben tör ki

Én lakájomból csináltam önnek szeretőt.

Hozzámehet, ha gondolja! Vagy elveheti őt!

Király nem akadály! – Szerelme lesz minden birtoka,

nevet

Herceggé tette, s most a hercegség oda!

fogait csikorgatja

Ön engem összetört, eltiport, eltaposott!

És – amilyen bolond – nem nyugtalankodott!

Mialatt don Salluste beszél, Ruy Blas a hátsó ajtóhoz megy és rálöki a reteszt, majd, lassú léptekkel, anélkül, hogy don Salluste észrevenné, hátulról megközelíti. Abban a pillanatban, amikor don Salluste befejezte monológját, gyűlölködő és diadalittas pillantását a megsemmisült királynéra szegezve, Ruy Blas markolatánál fogva megragadja a márki kardját és gyorsan kihúzza.

RUY BLAS

rettenetes hangon, don Salluste kardjával kezében

Úgy vélem, ön imént megsértette a királynét!

Don Salluste az ajtó felé rohan, de Ruy Blas elállja

– A maga helyében én azzal kicsit várnék,

A reteszt rég bezártam, kinyitni nem lehet. –

Márki, téged mostanig a Sátán védelmezett,

Ha meg akar tőlem menteni, itt az alkalom.

– Most én jövök! – Ha kígyót látok, eltaposom.

– Ide nem jut be, se szolgálád, se a pokol!

E vassal sakkban tartlak, míg tajtékozol.

– Ez az ember önt pimaszul megsértette?

Megmagyarázom önnek. Ennek nincs lelke,

Szörnyeteg. Tegnap kacagva fojtogatott.

Szívemet morzsolta élvezettel. Egy ablakot

Becsukatott velem, s közben kínpadra vont!

Könyörögtem neki! Sírtam! Zokogtam ott.

a márkinak

Ön előbb itt a sérelmeit sorolta hosszan.

Nincs hozzá kedvem, hogy megválaszoljam,

Meg aztán – nem is értem őket. – Te fűreg!

Merészelted – merészelted a királynődet!

Felháborítani, amikor én is jelen vagyok! –

Ön művelt és okos ember, tényleg, ámulok!

Tényleg azt képzelte, hogy nyugodtan hagyom,

Szó nélkül! – Értse meg, bárhonnán származom,

Ha adott egy beteglelkű, torz gonosztevő,

S mondjuk ritka nagy aljasságot követett el ő,

Bárki, nemes vagy polgár, ha látja jönni,

Joga van ítéletét a szemébe köpni,
 És kardot rántani, baltát, késeket!... –
 Eddig lakáj voltam, hóhér mikor leszek?

KIRÁLYNÉ Csak nem akarja megölni?

RUY BLAS Roppantul fájlalom,
 Hogy ezt ön előtt hajtom végre, asszonyom.
 De itt helyben kell elintézni az ügyet.
don Salluste-ot a fülke felé löki
 Nincs tovább, uram! Imádkozz odabent!

DON SALLUSTE Ez gyilkosság!

RUY BLAS Gondolod?

DON SALLUSTE *fegyver nélkül őrzöngve pillant maga köré*
 Seholy egy fegyver!

RUY BLAS *Ruy Blas-nak*
 Egy kardot legalább!

RUY BLAS De márki! Ne viccelj ezzel!
 Talán egy nap alatt nemesember lettem?
 Én csak szolgád vagyok. Te párbajoznál velem?
 A cseléddel, ki vörös libériádban tündököl,
 Akit megverhetsz, megkorbácsolhatsz – és aki öl!
 Igen, megöllek, monseigneur, te ne tudnád?
 Mint egy utolsó! mint egy aljast! mint egy kutyát!

KIRÁLYNÉ Kegyelmet neki!

RUY BLAS *a királynénak, megragadva márkit*
 Asszonyom, lesújtok a karddal.
 Az ördögöt nem menti meg az angyal!

KIRÁLYNÉ *térden állva*
 Irgalom!

DON SALLUSTE *kiabál*
 Gyilkos! Segítség!

RUY BLAS *főlemeli a kardot*
 Befejezted végre?

DON SALLUSTE *Ruy Blas-ra veti magát kiáltva*
 Gyilkosok! Megölnek!

RUY BLAS *a fülke felé löki*
 Ott várj a büntetésre!

Eltűnnek a fülkében, amelynek ajtaja bezárul mögöttük

KIRÁLYNÉ *egyedül maradt, félholtan roskad a karosszékre*
 Egek!

Egy pillanatnyi csönd. Visszajön Ruy Blas, sápadtan, kard nélkül.

NEGYEDIK JELENET

A KIRÁLYNÉ, RUY BLAS

RUY BLAS

tesz néhány lépést tántorogva a mozdulatlan és fagyos királyné felé, utána térdre hull, a földet nézi, mintha nem merné tekintetét följebb emelni

És most asszonyom, elmondom az egészet.
– Nem megyek közelebb. – Nyíltan beszélek.
Nem vagyok olyan bűnös, mint mutat a látszat.
Értem, hogy szemében borzalmasnak látszhat
Az árulásom. Nem könnyű ezt a dolgot
Elmesélni. A lelkemben nem vagyok romlott,
Hanem becsületes. – A szerelem tett tönkre. –
Nem védekezem, tudom, hogy közben önre
Gondolnom kellett volna. A hibát elkövettem!
– Nem számít, a helyzet az, hogy végtelenül szerettem.

KIRÁLYNÉ

Uram...

RUY BLAS

továbbra is térdepelve

Ne féljen. Nem megyek közelebb.
Felségednek elmondok minden részletet.
Higgye el, a lelkemben nem vagyok romlott! –
Én már reggel óta a városban bolyongok
Mint egy örült. Az emberek néztek.
A kórházon túl, valamit furcsát érzek
S látom homályosan, a lázálmomon át,
A nép egyszerű asszonyát, aki némán
Letörli a halántékomról ömlő verítéket.
Könyörülj Istenem! A szívem már kitepted!

KIRÁLYNÉ

Mit akar tőlem?

RUY BLAS

összefűzi a két kezét

Mondja, hogy megbocsát!

KIRÁLYNÉ

Soha.

RUY BLAS

Soha!
fölkel és lassú léptekkel az asztalhoz megy
Biztos?

KIRÁLYNÉ

Nem. Soha!

RUY BLAS

fogja az asztalra tett fiolát, az ajkához viszi és egy hajtásra kiissza

Hunyj ki, szomorú láng!

KIRÁLYNÉ

fölkel és odafut hozzá
Most mit csinált?

RUY BLAS

visszateszi a fiolát

Semmit. Ennyi maradt.
Semmit. Te megátkozol, én megáldalak.
Ez minden.

KIRÁLYNÉ

kétségbeesve

Don Césár!

RUY BLAS

Szeretted engem angyalom,

Szeretted!

KIRÁLYNÉ

Mi ez a furcsa üveg az asztalon?
Mit tettél? Mondd meg? Halljam beszédedet!
Césár! Megbocsátok, szeretlek, hiszek neked!

RUY BLAS

A nevem Ruy Blas.

KIRÁLYNÉ

körbefonja karjával

Ruy Blas, megbocsátok, figyelj!
De mondd meg, mit tettél? Beszélj, mi lelt?
Ugye nem méreg ez a szörnyű folyadék?
Mondd!

RUY BLAS

De az! Méreg. De szívem boldogságban ég.
átöleli a királynét és égre emeli a szemét
Istenem, kérlek, engedje az igazságos ég,
Hogy a szegény lakáj megáldja a királynét,
Mert reményt öntött meggyötört szívembe,
Míg éltem, a szerelme, s hogy haltam, a kegyelme.

KIRÁLYNÉ

A méreg! Jézusom! Én öltem meg! – Szeretlek!
És ha megbocsátok?...

RUY BLAS

egyre erőtlenebbül

Ugyanez lesz, ugyanez lett.
hangja elhal. A királyné a karjai között tartja
Nem bírtam élni tovább. Isten veled.
az ajtóra mutat

Meneküljön!

– Mindez titok marad. – Meghalok.
elzuhan

KIRÁLYNÉ

Ruy Blas testére veti magát

Ruy Blas!

RUY BLAS

*haldoklik, de amint meghallja, hogy a királyné kimondja
a nevét, feléled*

Köszönöm!

– = –